

CONCILIATORIUM BIBLICUM,

IN QUO PRÆCIPUI SACRI TEXTUS

SPECIE TENUS PUGNANTES CONCILIANTUR ET EXPLICANTUR.

Cum Scriptura sacra sit ipsum Dei Verbum à viris prophetiis interno S. Spiritus efflatu perscriptum, nemini dubium esse debet in sacris voluminibus, eodem regente divino atque dictante Spiritu veritatis conscriptis, nihil reverà veritate falsum aliquid, aut mendacium etiam levissimum procedere nequit, ità verum sibi aliquà ex parte repugnans videri prorsus impossibile. Quamobrem præclarè omnino S. Justinus martyr (in Dialog. cum Triph. Judæo): *Nusquam audebo, inquit, vel hoc in animum inducere meum vel eloqui, ut dicam adversari sibi invicem Scripturas; verum si qua Scriptura ejusmodi esse videatur, et obtineat, quasi adversaria sit alteri, habuit; omnibus modis persuasum habens nullam scripturam ab alià diversam esse, ipse me potius quæ dicta sunt, non intelligere fatebor.* Aureum planè dictum, et quod omnibus sacra Scriptura studiosis animo constantissimè debet observari. Nec minùs appositè S. Augustinus (lib. de Præd. et Grat., cap. 1): *Cum in voluminibus sacrarum Litterarum, seu futurorum quid spiritu Prophetico præmittantibus, seu præteritorum historica veritate narrantibus, seu vitæ monita Apostolica auctoritate tradentibus, aliquid veluti diversum sonante sententiâ, vel movetur lector, vel sollicitatur auditor, certè et inconcussa fide teneri debet, anius atque ejusdem Spiritus, et ejus præter quem nihil est veritatis, aperitis alibi, paulò occultius alibi sonare mysteria. Ac proinde si quid occultâ significationis suspensum, aut à scribente breviter indicatum, minusque quàm humani cordis obtusio poscebat, expositum est, hic lucidiùs apparere, ibi altius latere, nusquam desse nocerit veritatem.* Hinc sedulo monebat (de Genes. ad lit. cap. 8): *Conandum est efficere, ne aliqua absurditas, vel repugnantia putetur esse in sacris Scripturis, quæ opinionem lectoris offendant.* Prævertit Origenes sacrum interpretem his verbis admonens (in cap. 5, ad Rom.): *Contraria quæ videntur esse in Scripturâ, non sibi esse debet ostendere, qui fideliter et integrè sacrorum Voluminum colligit sensum.*

Consulit igitur postremam hanc præsentis voluminis partem damus in dissolvendis apparentibus anti-logiis et conciliandis textibus in speciem pugnantibus, ne divini Codicis constantissima veritas aliquà ex parte nutare videatur. Non me lateat hoc argumentum jam à plurimis cum veteribus, tum modernis felicissimè fuisse occupatum: præleserunt olim in eo S. Hieronymus, in Questionibus Hebraicis, et suis in sacros Auctores Commentariis; S. Augustinus, Questionibus in Libros veteris Testamenti, atque eximio opere de Consensu Evangelistarum. Suam etiam præcipuam in

eo posuerunt operam è recentioribus Richardus Claviensis, sub ann. 1460; Andreas Altamerus, circa annum 1081; Seraphius Cumiranus, Jacobus Tirinus, Dominicus Magrius, Michael Vualtherus, Joannes Thaddæus et alii benè multi; quibus, quod spectat ad Pentateuchum, prævit R. Manasse Ben Israel. At fruatur laude suâ, quotquot sunt illi viri clarissimi qui copiosus manipulos in hæc messe fecerunt: nihil enim hæc meâ leuibratunculâ præclaris et ingenibus eorum operibus derogatum volo; inò qualemcumque hoc epiclegium, non tam meis, quàm corum studiis ex parte acceptum refero; tametsi ea mihi manus non sit, omnia illorum sectari vestigia, atque tempus ponere et perdere in conciliandis illis levioribus anti-logiis, quarum solutio etiam tironibus passim fit obvia. Eos dumtaxat commemorabo textus, qui viris cruditis nonnihil negotiù fecerunt. Ut autem ordine et concinâ serie procedat hic labor, per singula veteris et novi Testamenti capitula leviter excurremus, et præcipuorum, si quæ in eis occurrant, specis tenè contradictionum decisionem, quæ fieri poterit nitidâ brevitate, proferemus.

EX LIBRO GENESIS.

Cap. 1, v. 5: *Appellavitque Deus lucem, diem; et tenebras, nocte.* Qui fieri potuit, inquit, ut jam esset dies, cum nondum existeret luminare majus ut præsesset diè, v. 16, nec adesset sol, qui diem à nocte distingueret? Responsio. Lux illa primigenia quæ tres priores mundi dies instituit et distinguit, solis brevi futuri vice agebat, et assiduo suo motu totum aeris terrarumque ambitum perlustrans, sui splendoris præsentia vel absentia, diè noctisque vicissim intervalla descripsit, donec quarto die conditum solis corpus, illi rerum omnium primigeniæ luci dignum ac triumphale vehiculum esset, ait præclarissimè S. Basilus (homil. 6, pag. 7).

Ibidem, v. 12: *Producant aqua reptile animæ vivens, et volatile super terram.* Non consentiunt ista cum sequentibus, v. 24: *Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta et reptilia.* Neque cum his, cap. 2, v. 19: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, et universis volatilibus cæli, etc.* Enimverò si aqua sit omnium reptilium et volatilium matrix, quæ ratione terra eorum origo affirmatur? Quòd si etiam aves ex aquâ prodierunt, cur non in aquis sicut pisces velut in nativo domicilio locarentur? *Unumquodque enim* (ait Aristoteles, lib. 2, de Cælo, cap. 7), *in eo est ex quo est.*

Responsio ad primum. Reptilia dicuntur quæcumque pedibus carent, aut habent ita breves, ut ad gres-

sum non sint idonei; sunt autem hæc duplicis generis: terrestria simul et aquatilia; illa, jubente Deo, producta sunt è terrâ die mundi sexto; hæc verò die quinto ex aquis prodierunt. Porrò pisces illèò reptilia nominavit Moyses, quòd in suo progressu speciem proreptionis ferant, et ventre aquis incubent quasi reptes et remigantes. Ad secundum, dico versimiliter videri aves simul cum piscibus ex aquâ veluti matrice produsse: nam ait S. Basilus (homil. 8): *Volatibus ad natantia quasi consanguinitas quadam est; sicut enim pisces aquam secant agitatione quidem penitrum ad ulteriora quæ petunt proficiscentes, eandem verò motatione flexiones sibi rectosque impetus gubernantes; sic et in volatilibus fieri conspiciere licet, aerem pennis alisquæ findentibus, simili natantibus modo; quare cum una sit utrique conditio, ipsum, inquam, nature, sic una quædam officinas ex aquarum generatione tributa est.*

Consentirem nihilominus S. Augustino dicenti (lib. 3, de Genesi ad liter., cap. 2) aves esse primitivas factas ex aere terræ viciniori, qui cùm totus sit aqueus, tum propter vapores ex aquis elatos, tum propter frequentem imbrum in terras delapsum, non absurdè aqua nominatur. Cui sententiæ favens Rupertus, ait (lib. 15, de Oper. Trin., cap. 80), aves esse productas non ex densâ aquæ materiâ, qualis est ejus quæ propriè appellatur aqua, sed ex aquâ tenuiori ac veluti nebulosâ. Undè posterioris supra laudati textus verba respectivè sunt exponenda, ut volatilibus non ad *de humo*, sed ad *formatis*, referatur; ut sit hic sensus: *Formatis de humo cunctis animantibus, et ex aquâ volucris, hæc duo animantium genera adduxit Dominus ad Adam, ut videret quid vocaret ea; hinc copulatio reperit quidem vocem FORMATIS, non autem vocem DE HUMO.* Cùm enim hæc fiat recensio animalium à Deo eradicatorum, et nomina sibi propria sortitorum ab Adam, non sanè intererat dicere vidè illa essent producta.

Ibidem, v. 22: *Factum est vespere et mane dies sextus.* His verbis, et totius capitis decursu innuitur Deum sex dierum spatio universam mundi fabricam atque hominem illius moderatorem et incolam condidisse; quibus repugnant hæc cap. 2, v. 4: *Ista sunt generationes cæli et terræ; quando creata sunt, in die quæ fecit Dominus Deus cælum et terram; ubi in die, non in diebus, cælum et terra, et quæ eorum ambitu continentur, dicuntur esse concreatæ.* Cui sententiæ favet etiam hoc Syracidæ oraculum: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* Hinc S. Aug. (lib. 4 de Gen. ad lit., cap. 35) concludit, *Deum universa semel, simulque uno eodemque temporis momento è nihilo produxisse;* dierum verò plurimum in singulis condendis mentionem factam, ad comprehensionis nostre tarditatem iurandam. Quia etiam eo progressus est Philo (lib. alleg.), ut rusticane ac fatuè simplicitatis esse pronuntiet, ut rusticane ac fatuè simplicitatis esse pronuntiet, putare sex diebus mundum esse conditum. Undè ea verba: *Complexitque Deus die septimo, etc.*, interpretatur non de numero dierum aliquot, sed de perfectione universi, quæ per senarium numerum perfectum significatur.

Responsio. Verosimiliter videtur Deum reverà sex dierum naturalium intervallo mundum condidisse, quod utique apertè satis docet Moyses, cùm Exod. 20, ex hæc veluti constantissimâ sententiâ Judæis tradidit sex quidem diebus licitum esse servituti operari, at quiescendum die septimo: *Sex enim diebus, inquit, fecit Deus cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt; et requievit die septimo.* Censuit itaque Moyses dies in creatione mundi intercurrentes, reverà fuisse naturales; alioqui evanida foret illius conclusio, nec legitime colligeret die septimâ exemplo Dei ab omni opere esse feriandum. Neque his obstant verba cap. 2; hic enim vox dies, sicut et alibi, sæpè pro indeterminato et indefinito tempore supponitur; sic Deuter. 52, v. 55: *Iuxta est dies perditionis, etc.* Et 1 ad Corinth. 6: *Tempore accepto exaudiet te, et in die salutis adjut te;* ubi numerus certus pro indefinito saluti. Accedit quòd Hebræis non sit interdum sufficere numerum singularem pro plurali, et pluralem pro singulari: undè cùm ex Moysi narratione satis apertè constat sex dies intercurrisse in mundi fabricâ, argumentum est hic diem indefinitè et pro numero plurali esse positum.

Similiter vox *simul* ab Ecclesiastico memorata, non designat simultaneum temporis, quasi res omnes eodem instanti fuerint productæ, sed simultaneè vel operantis, vel operantis; ut significet omnes mundi partes in rerum exordio continuè operatione et nullâ per sex dies interpositâ morâ, non ab alio quàm à Deo ipso rerum omnium Opifice esse formatas. Atque sic particula *simul* non ad verbum *creavit*, sed ad vocem *omnis* est referenda, ut sit nomen collectivum omnium specierum, significatque omnia communiter et universaliter esse à Deo condita.

Cap. 2, v. 1: *Complexitque Deus die septimo opus suum quod fecerat, et requievit die septimo ab universo opere quod patrat.* Dux sunt hujus versiculi partes, quæ inter se committuntur: nam si opus suum complexit Deus die septimo, non solidò illo die requievit; completio enim operis est operatio.

Responsio. Septuaginta interpretes ut primum nondum solvant, pro die septimo scripserunt sextum; sed repugnat Hebræus textus ubi legitur *baïom hassebi*, id est, die septimo. Undè Hebraizantes consent præteritum complexit explicandum esse pro præteritum plus quàm perfectum, ità ut futurum *למחר* hæc scriptum, per ven conversivum, idem sonet ac *complexerat*; unicum enim Hebræorum præteritum omnium præteritorum species complectitur. In cùm Vulgata distinctè habeat *complexit*, ut illius servetur integritas, respondet Cajetanus Deum sextâ die omnia opera sua impluisse actione postivâ; septimâ verò actione negativâ, seu per negationem ulterioris rerum productionis; Lyranus: Res omnes complexit Deus die sextâ secundam entitatem et virtutem; die verò septimâ secundam ejusdem virtutis operationem et exercitum. Rectius meo iudicio Sententiarum Magister: *Complexit Deus die septimo opus suum, quia benedixit ei et sanctificavit illum; benedictio autem et sanctificatio omnium divinarum operum veluti consecratio et co-*

tonidem importat: porro hæc benedictio tametsi quædam operatio sit, divinæ quieti non opponitur.

Ibidem, requievit Deus die septimo ab universo opere, pugnat cum his verbis Joan. 5: « Usque modo Pater meus operatur et ego operor. »

Responsio prima. Deus quievit ab opere creationis, non ab opere conservationis et gubernationis, quâ rebus existentibus providet. Secunda. Requievit à novis speciebus in rerum naturâ constitutendis, non à novis individuis in locum deficientium sufficientibus.

Ibidem, v. 5: *Et omne virgultum agrî antequam oriretur in terrâ*. Hæc pugnare videtur cum his antecedentibus verbis capitis 1, v. 12: *Protulit terra herbam virentem et scientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum*, etc. Etenim si tertio die mundi arbores simul et plantæ ad Dei mandatum ex terrâ exortæ sunt, quare Moyses pensit totius universi formatione, asserit eas nondum existisse? Hanc difficultatem ut solvet Hebræi, hunc textum sic legunt: *Omne virgultum agrî nondum erat in terrâ*, etc. Causa, quæ nondum plerumq. Dominus super terram. Unde factum est, inquit, ut terra nascens tertio die producta, quæ adhuc tenera intrâ terræ sinum consistens, mox atque pluvia esse cepit, profunderet in apertum, et ad præscriptam sibi à Deo naturalem magnitudinem succreverunt. Adjicit Moyses Bar Nachman, Moysen in presenti loco non loqui de terræ crescentibus tertio die precipiente Deo enatis, sed de herbis et arboribus quæ cœlestium pluviarum irriguo huminisque operatione et industriâ enascuntur; et istiusmodi arbores et herbas nullibi adhuc locorum existisse, eò quod terra nondum fecundata fuerat pluvia illapsu nec hominis operatione exulta. At genuinus sensus magis est, Moysen hic indicare Deum non tantum cœli et terræ auctorem, sed etiam arborum et plantarum, quæ tertio die mundi condite, tametsi cœlestibus pluvius nondum irrigarentur, nec excolerentur hominis labore, nihilominus virescebant et succrescebant beneficio fontis aut vaporis erumpentis à terrâ, qui noctis frigore concretus in rorem, terræ germina initio mundi irrigabat.

Ibidem, v. 18: *Non est bonum hominem esse solum*, contradicit his 1. Corin. 7, v. 1: *Bonum est homini mulierem non tangere*; Et his, v. 26: *Bonum est homini sic esse*, id est, liberum à mulieris consortio et matrimonii vinculo.

Responsio. Priori loco loquitur Deus absolutè et de communi bono speciei humanæ per generationem propagandæ; in posterioribus agit Apostolus de bono personali hominis particularis et convenientiori viro christiano ad perfectam sanctimoniam anhelanti; sic enim liber ab uxoris et matrimonii vinculo tantum cogitat quæ Domini sunt, ut sit sanctus corpore et spiritu; at cum hæc gratia non omnibus concedatur, aliquibus enim ait *ibidem melius est nubere quam viri*; idè etiam de eis verè nupsit dicitur *non est bonum hominem esse solum*.

Cap. 5, v. 16: *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tibi*, repugnat huic 1 Corin. 7, v. 4: *Vir sui*

corporis potestatem non habet, sed mulier. Deindè subjectione mulieris non videtur prævaricationis supplicium, sed conditionis debitum et naturæ obsequium; enimverò etiam ante lapsum, *vir erat caput mulieris*, 1 Corin. v. 5.

Responsio. Mulier sub viri potestate est, in re domesticâ et regimine familia; sic enim ei ut corpus capiti subijci debet et obsequi: at ratione vinculi et fidei matrimonialis, vir sui corporis potestatem non habet; illud enim cessit in uxoris dominium et usum.

Ad secundum subiecto grata et voluntaria (qualis perpetuò fuisset, si stetit primæ integritas) non fuisset poena peccati; in eo namque statu nec vir ullatenus fuisset uxori molestus, nec uxor à viri voluntate abisset in diversum: sed unus alteri, et uterque Deo plenissimè consensisset; at subiecto molesta et invita, qualis post lapsum in plerisque jam exstat, reverà est prævaricationis indicium et supplicium.

Cap. 4, v. 7: *Sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius*, non coheret cum illo Jeremia 10, v. 24: *Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos*.

Responsio. In priori asseritur hominis libertas in moderandis suis affectibus et motibus componeandis; in posteriori gratia necessitas ad id debet et merito expendendum declaratur.

Ibidem, v. 26: *Iste (Enos) cepit invocare nomen Domini*, non consenti cum his v. 4: *Respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus*; neque vero simile fit Adamm, Seth, aliosque viros piissimos nomen Domini non invocasse.

Responsio. Iste cepit invocare nomen Domini publicè, cogendo piorum hominum cœtus ad laudes et gratiarum actiones Deo persolvendas, atque etiam prescribendo ritus et cœrenonias quibus in sacrificiis impensius et religiosius quàm antè colebatur Deus: ut dum nefaria Caini progenies pravis suis moribus et exemplis homines à pietate et cultu Dei averteret, ipse publice hominum depravationi publicum objiceret religionis argumentum.

Aliter hunc textum legunt et interpretantur quidam Hebræi; nam vocem *huchal*, id est, *captum est*, ipsi deducunt à radice *chatat*, que in conjugatione *piel* et *niphal*, significat *profanare*; unde paraphrasis Chaldaica editionis Venetianæ præfata verba sic reddit: *In diebus ejus profana sunt homines ut non amplius invocarent nomen Domini*; vel, ut explicat S. Hieronymus (quæst. in Gen.), *tunc primùm in nomine Domini fabricata sunt idola*. Clarius R. Kimhi (in Radie.): *In diebus Henos erraverant homines post idololatram et invocato nominis Dei tunc fuit profanata*. At interpretatio hæc videtur nimis accurata, et redolens purum tantum rabinicum figmentum, cum nullum idololatricæ et simulacrorum vestigium antè diluvium extiterit, ut disertè probat S. Cyrillus (lib. 1 contra Julia, pag. 146): « Omnes, inquit, ab Adam usque ad Noe nati mortales Deum naturâ unum et verè omnium architectum ac Dominum coluerunt; traditur enim nullus antè adeo

deos aut demones impuros veneratos, etc.: Idem habet, lib. 3, pag. 110. Rectius itaque veritè Interpretæ noster.

Cap. 5, v. 26: *Mathusala postquam genuit Lamech vixit septingentis octoginta et duobus annis*. Quæ si vera sint, vixit Mathusala usque ad finem diluvii; at ubi inundante diluvio degelat? non in arcâ, siquidem in eâ tantum erant octo anime, teste S. Petro, nimirum Noe cum conjuge, atque tribus filiis et eorum uxori-bus. Respondeo ultimum annum Mathusale non fuisse completum, sed inchoatum; nam ut habet communis Hebræorum traditio, referent R. Salomone, paucis diebus antè diluvii initium, Mathusala è vivis excessit. Natus est enim Mathusala anno mundi 687, cùmque vixerit annos 969, sequitur eum obisse anno mundi 1656, scilicet eodem anno quo factum est diluvium, paucis septem (si ut mox dicebam, Hebræis credimus) diebus antequam illud inundaret. Ità S. Hieronymus; quamobrem non accuratè satis S. Augustinus, lib. 1 Quæst. in Gen., censet eum obisse sex annis antè diluvium; sexto enim anno antè diluvium vitâ functus est, non Mathusala, sed Lamech ejus filius, qui fuit pater Noe, ut patet Gen. 3, v. 50 et 51. Sed audit eundem S. Augustinum initio quæst. in Gen.: *Quæri inquit, solet quomodo Mathusalem secundum annorum computationem, vivere post diluvium potuerit, cum omnes, præter eos qui in arcam ingressi sunt perisse dicantur? sed hæc questionem, plurimum Codicum mendositas peperit. Non solum quippè in Hebræis aliter invenitur, verum etiam in Septuaginta interpretatione, Mathusalem in codicibus paucioribus, sed veracioribus, sex annos antè diluvium reperitur fuisse defunctus, quæ cum Scripturâ non coheret*.

Cap. 6, v. 5: *Erunt dies illius (hominis) centum viginti annorum*. Quæ si intelligantur de futurâ deinceps hominum ætate, contradicunt his cap. 11, v. 15: *Vixitque Arphaxad, postquam genuit Sale, trecentis tribus annis*; necnon sequentibus, ubi plurimum hominum vitâ ducentis annis major recensetur. Si verò sermo sit de concessis inducias hominibus antediluvianis ad agendam penitentiam: non 120 anni, sed tantum 100 ab eo tempore ad diluvium usque effluxerunt; nam cap. 5, v. 51, Noe quingentorum annorum fuisse dicitur dum procreavit liberos; et cap. 7, v. 6 et 11, fertur ingressus in arcam sexagesimo vite anno, hoc est centum annis post datam præfatam sententiam; nam si spectemus Moysis relationem, ea verba à Deo dicta sunt cum jam Noe filios genuisset.

Respondet SS. Hieronymus (in Trad. Hebr.) et Augustinus (lib. 15 de Civ. cap. 24), hic non prescribi certum humane vitæ terminum, sed inducias ad agendam penitentiam, quæ neglectæ, et eo tempore exacto, Deus nefarios illos homines aquis diluvii erat extingenturus. Cur verò illi viginti anni non adjiciantur, rationem hæc profert S. Hieronymus quæ etiam placet S. Chrysostomo (Homil. 15 in Genes.), quod, quædammodum Deus ex misericordiâ interdum penitentibus vitam prorogat, sicut Ezechia regi penitentiam agenti quinquem annos adjecit; ità obduratis pecca-

toribus aliquandò diuturniorem futuram vitam abreviavit, ne illi graviora peccata peccatis adjicientes, majora sibi tormenta et supplicia mereantur. Undè Psalmista: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos*. At arripit magis expositio S. Augustini et aliorum dicentium hunc agende penitentis terminum à Deo fuisse Noe denuntiatum cum hæc ageret quædringentes et octoginta annos; Moysen verò per synecdocham à maximâ parte quingentes annos numerasse. Nam, ut observat idem S. Augustinus, quæst. 4 in Exod.: « Divina Scriptura solet tempora ita enumerare, ut quod de summâ perfectionis numeri paululim excessit aut infra est, non computetur. » Proindè Noe tametsi natus esset dantaxat annos 430, cum divinum mandatum de arcâ fabricandâ et promulgandâ penitentia accepit, nihilominus à Moysè dicitur per synecdocham natum annos 500, dum uxore ductâ filiorum procreavit sese dedit. Cùm enim animadverteret se frustra impios homines ad penitentiam cohortari, ut denuntiatam divinam ultionem declinaret, de conservandâ per matrimonium humanâ prospicere, atque piâ instituendâ familiâ quæ à futurâ clade esset immunis, divino instinctu fuit sollicitus per illos sequentes viginti annos; qui si adjiciantur illis 500, quos habuisse dicitur Noe dum filios procreavit, merito computantur 520, à divini illius mandati significatione ad diluvium usque, tametsi reverà essent tantum quingenti: quibus si adicias centum annos quos in arcâ conficiendâ insumpsit, verè dicitur, cap. 7, v. 6, fuisse sexcentorum annorum quando diluvi aque inundaverunt super terram. Nulla igitur in his textibus pugna, sed faciliè invicem coheret.

Ibidem, v. 6: *Poenituit Deum quod hominem fecisset*, contradicit his primo Regum 15, 29: *Porro triumphator in Israel non parcat et penitentiam non facietur; neque enim homo est ut agat penitentiam*; atque etiam his Malachia 5, et Jacobi 1, ubi Deus dicitur immutabilis.

Respondet S. Augustinus (lib. 1, de Civit., cap. 7 et lib. 2, ad Simpl. quæst. 2, et lib. 86 quæst. 52), Scripturam hæc, sicut et alii sæpè de Deo more humano loqui, atque priora verba metaphorice accipi, non secundum affectum, sed effectum; neque enim Deus penitentiam more revocat affectum priorem quem invariabiliter habet, sed retractat ea quæ fecerat et quæ ab æterno retractanda decreverat pro tali temporis et eventus circumstantiâ. Sic Jerem. 18: *Si penitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum adversus eam, agam et ego penitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei*. Undè vulgatum S. Ambrosii in Lucam, *novit Deus mature sententiam si tu noveris emendare delictum*. Penitentiæ ergo dicitur Deus, quando hominum scelera ita detestatur ut de eis cum auctoribus delendis statuit, aut revocat ea quæ in tali circumstantiâ revocanda decreverat: sic primo Regum 15, ait: *Penitet me quod constituerim Saül regem*. Uno verbo *penitentia Dei*, ait Hugo Victorinus (Eru-ditionis Theol. titulo 90), non est mutatio intentionis à primo proposito; sed mutatio operis à primo instituto...

nece est mutata voluntas in approbatione faciendi; sed ordo mutatus in institutione facti.

Cap. 9, v. 12: Porro Arphaxad vivit triginta quinque annis et genuit Sale; dissonat cum hoc Luca 5, v. 56: Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad; ubi Cainan medius inter Arphaxad et Sale consistit. Quod etiam habent septuaginta Interpretes in prefato Genesi: Et vivit Arphaxad centum triginta tribus annis, et genuit Cainan... et vivit Cainan centum triginta tribus annis, et genuit Sale. Mirè se torquent interpretes in huius nodi dissolutione. Se huic negotio imparem ingenio profitetur venerabilis Beda (Præfat. comment. in Act. Apost.): Lucas, inquit, testimoniis Græcis utitur, potius quam Hebræis; ex quo accidit, quod maximè miror, et propter ingenii tarditatem vehementissimò stupore percussus, nescio perstratorii; quâ ratione, cum in Hebræicâ veritate à diluvio usque ad Abraham decem tantum generationes inveniantur; ipse Lucas, qui, Spiritu sancto calanum regente, nullatenus falsum scribere potuit, undecim generationes juxta septuaginta Interpretes, adjecto Cainan in Evangelio ponere maluit. Alii verò Interpretes, ne nihil hæc in re dicerent, varias in sententiâ divisi sunt, quas omnes ad duas classes reducere licet. Quiddam enim Cainanem retinendum censent in serie ac genealogiâ Patrum; alii verò omninò expungendum et removendum arbitrantur: qui omnes tametsi in alterâ sententiâ consistent, diversis tamen causis et rationibus invicem dissentiant. Quorum variâ judiciâ copiosissimè referunt Fredericus Spanhemius (tertiâ part. dub. Evang. dub. 25), Jacobus Usserius (dissert. de Cainano), Michael Waltherus (In Harm. Biblic.) et alii benè multi. Quoniam autem brevitati sicut et claritati studemus, prætermissis variarum illarum sententiarum examine, quò magis anxie fatigatur lectoris animus, quam jucundè reficiatur, respondeo verosimiliter mihi videri hunc Cainanem esse omninò supposititium; atque in textum Septuaginta et S. Lucæ irrepsisse, et ab utroque (si acceptæ Ecclesiæ judicium) esse expungendum. Rationes quæ me in hæc sententiâ, non tam aliequunt quam rapiunt, sunt:

1. Altum de illo Cainano ipsius Moysi sicut et Auctoris libri primi Paralipomenon in Hebræo codice et Vulgatâ silentium. A quo enim tutius historia veteris ac Patriarcharum ætas exquiratur quàm à Moyse antiquissimo historice omni parente? Nam, ut acutè ratiocinatur Præterius, generatio Cainanis ignota fuit Moysi, aut nota. Ignota fuisse Moysi, quæ perspecta fuerit et cognita septuaginta Interp. quis audeat dicere? Cùm Moyses tantò propior quàm illi fuerit et ætati, solisque illorum temporum historiam tantum cum diligentè et curâ conscripserit. Sin autem ea generatio nota fuit Moysi, cur igitur eam prætermisit? præsertim autem cum ejus generationis vel adjecto vel detracto non parum variet chronologiam quæ inter diluivium et Abraham à Moyse describitur; quam quidem chronologiam voluisse Moysen integrè, exactè, ac perfectè tradere, illud est clarissimum indicium, quòd seriè generationum, quæ fuerunt inter diluivium et Abraham,

distinctè et accuratè percensat, et suos cuique generationi annos subtiliter computatos propriè assignet. Qui sit igitur creditibile Moysen, generatione Cainan prætermittit, vitiosam nobis chronologiam aut voluisse tradere, aut eam nimisè tellet, inscienter tamen tradidisse? Equidem diu multumque cogitans nullam rationem, quæ mihi animam expleret, reperire potui, cur Moyses generationem Cainan (siquidem ea inter Arphaxad et Sale intercessit) præterire debuisset aut potuisset. Nam quòd antè et post diluivium ad duas tantum decadas redigere, id nec probari ab istis potest, et levo ac futile est, nec tale at propter id debuerit Moyses chronologiam, cuius exacta cognitio magni erat momenti, perturbare atque confundere. His adde, quòd saltem in libro Paralipomenon, in quibus suppletur, quæ alibi in sacris Litteris derelicta fuerant, undè nomen etiam illi habent, commemorata fuisse generatio hæc Cainan, siquidem in eordè prioris libri Paralipomenon seriè generationum quæ fuerant antè et post diluivium similiter atque hic recensentur, nec ullam tamen verbum fide de generatione Cainan. Hæc ille.

2. Cainanem istum Chaldaici paraphrastes, Onkelosus et Jonathan non agnoscunt.

3. Eum etiam prætermittunt nobiliores et antiquiores auctores; imprimis enim Julianus Africanus, Origenes aequalis, omisso illo Cainano, Arphaxadam annos 155 natum genuisse Salam dicit; et ab Adamo usque ad mortem Phaleg, annos elapsos enumerat, non recensitis annis ipsius Cainanis. Quin etiam ipsemet Origenes, tametsi interdum Cainanis luus meminerrit, nihilominus tamen, Tract. 20 in Joannem, scribit decem esse generationes ab Adamo ad Noë: at si enumerandus esset ille Cainan, non decem sed undecim generationes essent computandæ. Theophilus quoque Antiochenus, temporum epilogismum juxta Septuaginta instituens, omisso Cainano, Arphaxadam Sale patrem facit. Imò et ipsorum Apostolorum temporibus, Dositheus, in textu Hebræico quem interpolatum Samaritanis suis dedit, Patrum post diluivium annis, ex Septuaginta editione desumptis, Cainanem cum suis annis prætermisit, numeratis hoc modo à diluvio usque ad primum Abrahami (vel 70 Thare potius) annis 942, quot erant et juxta Septuaginta, et ex Eusebio refert Georgius Syncecllus. Neque etiam Cainanis meminert Josephus, cuius tempore Græci codices, quos aliàs sequi solet, procul dubio id nomen nondum habuerunt; alioquin vix retinuisset S. Hieronymus qui omnem dissonantiam lectionis quæ est in libro Genesis inter codices Hebræos et septuaginta Interp. curiosè perverstigans ac diligenter annotans, dissonantiam hæc adeò insignem, nullo digito tangit. Epiphanius quoque datâ operâ ac cerio consilio rationem temporum supputans, ut Melchisedechiano dogma refelleret, Cainanem planè omisit. Idem fecit Vulgatus Interpres tam in Genesi, quam in Paralip. Insuper S. Irenæus, vetustissimus auctor, à generatione Domini usque ad Adamum in Luca numerat generationes 72, qui numerus, si Cainan absit, sibi

constat: præsertim eo fallit. Indè non leve indicium est eo tempore Cainanem illum nec apud Septuaginta nec apud S. Lucam fuisse insertum. Accedit his Moysi institutum, Canonem videlicet et accuratam annorum seriè ab orbe condito ad suam usque ætatem àtexere; at si omisisset annos quos vixisset Cainan, hæc dubio turbaretur ille calculus sacer, nec haberetur accurata mundi chronologia. Adde quòd Abrahamum à diluvio esse decimum, qui Caisane interjecto esset undecimus, non Hebræi tantum, quos inter Josephus, affirmant, sed et ex Chaldaicis Berosus ab ipso Josepho productus, et ex Græcis Eupolemus, cuius locum servavit Eusebius. Deniquè si admitteretur ille Cainan secundum recensioneem Septuaginta fatendum esset uno eodemque anno patrem et filium in lucem prodisse; nam, juxta Hebræum codicem, Arphaxad genuit Sale anno ætatis sue 35; at filio ipso anno, juxta septuaginta Interpretes, idem Arphaxad referant genuisse patrem ipsius Sale, nimirum Cainan; subindèque si uterque textus subsisteret, uno eodemque anno pater et filius dicerentur geniti; quod quàm absurdum sit nemo est qui non videat.

Excipere nituntur adversarii dicendo Arphaxadam genuisse Sale anno vite sue 35, non actæ, inquit, sed virtutis et prudentiæ, quia eo anno genuit Cainan patrem ipsius Sale, qui in suo parentis virtute continebatur. Neque, aiunt, id insolitum est in sacris Litteris, nam in Genealogiâ Salvatoris nostri apud S. Matthaem, dicitur Joram genuisse Oziam, non sanè actæ, sed virtutis, quia Joram genuit proximè Ochoziam, proavum Ozias. At exceptio hæc omninò insulsa est et rigida; tametsi enim interdum in Scripturâ avideantur gignere nepotes, nullibi tamen referuntur filios gignere eodem anno quo illorum patres. Peccat etiam Elencho parum: enimverò in generatione Joram apud S. Matthaem nulla temporum ratio obstat quominus Matthaï verba commodè de generatione mediâtâ Ozias intelligantur, quia illi non agitur de canone et calculo temporum generationum, sed duntaxat de lineâ Majorum Christi Domini, quos in tres tesseradeceas consultò distribuendas fortè ob mysterium aliquod suscipit, ut præmonuerat, v. 17. Secus autem est in textu de quo agitur; nam in codice Hebræo disertè assertur annus generationis actualis Sale, qui simul non potest esse annus generationis actualis Cainan; alioqui pater et filius uno eodemque anno fuissent geniti.

At, inquit, his oblectantur septuaginta Interpretes et S. Lucas, qui Cainanem Arphaxadi filium et Sale patrem disertè proumunt. Responsio. Ità quidem legimus in exemplaribus hodiernis: verum omnia antiquiora exemplaria hæc Cainanem non habuisse argumentum est, quòd plurimi veteres hejus Cainanis non meminerrit. Undè concludere juvat eum benèd. Pererio (ad 14 cap.) generationem Cainan non fuisse in omnibus libris Septuaginta, atque probabiliter etiam conjicere eam non fuisse traditam ab illis: adeoque eos libros qui eâ generatione carebant, ut qui eum Hebræis codicibus congruerent, veros et in-

tegrus esse judicandos; eos autem qui generationem Cainan habebant, in hæc parte mendosos esse atque corrigendos. Facile autem fuit, aliquem nactum libros Septuaginta, in quibus erat generatio Cainan; inde eam transtulisse in Evangelium S. Lucæ: quod à principio non animadvertimus, non solum in hæc in uno eo libro, sed in eos postea qui usque ad hæc diem excerpti sunt esse derivatum. At enimverò, si quod de veritate librorum Septuaginta circa generationem Cainan satis benè probatum est, idem quod de libro Evangelico S. Lucæ probaretur; quidem sententiâ hæc toto assensu complecterer. Hæc ille. At qui codex quatuor Evangeliorum et Actuum Apostolorum in antiquissimis membranis litteris majusculis sine spiribus et accentibus descriptus (quem grassante per universam Galliam Calviniano furore, Beza ex monasterio S. Juliani juxta Lugdunum suffragatus, in Angliam profugus Cantabrigiensi bibliothecæ donavit) hic, inquam, codex vetustissimus Cainanem illum non habet.

Instabit: Minor fides esse debet huic uni codici, quàm tot antiquissimis auctoribus qui Cainanem illum retinent. In primis Syrus interpres, quem vetustissimum esse fatetur omnes, Cainanem inserere inter Arphaxad et Sale; similiter et Eusebius in eordè Chronici sui, S. Epiphanius sub fine Anacratæ sui et hæresi 66, et Augustinus Panarii, et unus qui pro Latino sufficit S. Iulianus, lib. 16 de Civit. Dei, cap. 3, ubi numerat Abrahamum in vigesima primâ generatione ab ortu rerum, et in vigesima tantum consistere si Cainan esset prætermittendus.

At omnia ista momenta facile concidunt. Nam ad auctoritatem Syrii interpretis quod spectat, non videtur hæc in re magni ponderis; quippè Cainan ille in Syrum codicem intrusus videtur à quodam amanuensi in descriptum à se exemplar bonâ quidem fide, videlicet ut Syrus interpres cum codicibus Septuaginta, et S. Lucæ consentiret, à quo exemplari vitiatò error in cætera Syre versionis exemplaria demùm propagari potuit. Neque majorè fidem in hoc argumento meretur Eusebius, ut qui sibi non constat. Nam ibidem Arphaxad statuit genuisse Sale, tametsi paucis interpositis lineis scribat Arphaxad genuisse Cainan; nisi fortè frans facta sit in Eusebii codice. Eademensione fit satis auctoritati S. Epiphani; tametsi enim locis prolatis Cainanem Arphaxadis filium adstruit, tamen in hæresi Melchisedechianorum constanter asserit Arphaxad genuisse Sale, nullâ Cainanis mentione factâ, cum tamen id plurimum conducere videretur ad ejus scopum; nam hæc ratione plures interessissent anni inter Sem et Abrahamum, adeoque Samaritas, quos impugnat, acris urgere potuissent Melchisedechum non esse Sem, utpote cum inter Melchisedechum et Sem plures intercedant anni vix Melchisedech concedendi.

Ad S. Augustinum dico non mirum quòd Cainanis mentionem fecerit, cum antè illius ætatem jam corrupti fuissent plerique codices Græci et Latini. Undè Georgius Syncecllus et lectos per omnes Christi Eccle-

sias sacros Genesios libros Cainanem habere : affirmat, et ob illud præmissum, tum Eusebium, tum alium quemdam ætate suo vetustiorum erroris arguit; at magis arguendus ille quod interpolatis septuaginta Interp. codicibus, nimiam fidem incautus fecerit. Probabiliorum itaque cum Petavio (lib. 9 de Doctrina temp. c. 17), Cornelio à Lapide (in cap. 2, Genes. 12), Petro Possino (in Dialectico geneal. Christi), Joan Cordesio (in libello Galatice de geneal. Christi), et aliis plurimis Catholicis auctoribus, puto sententiam que hunc Cainanem cum in Septuaginta tum in Luca: codice irrepissimè affirmat, à quo tamen non privato eusque, sed publico Ecclesie iudicio esset expungendus.

Eodem cap. 11 : *Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram, Nachor et Aran, non concordat cum hoc cap. 12, v. 4 : Septuaginta quinque annorum erat Abram cum egredereetur de Aram.* Nam hic exitus contigit post Thare obitum, teste S. Luca de Abraham dicente : *Tunc exiit de terrâ Chaldeorum et habitavit in Charan; et inde, postquam mortuus est pater ejus, transiit illum Dominus in terram istam, etc.* Vixit autem Thare 205 annis, cap. 11, v. 32, ac subinde dum Abraham exiit de Haram, aut non erat natus de 75 annis, sed 150, aut non est dicendus genitus anno 70 patris sui. Si enim hunc annorum calculo adicias 155, qui supersunt ex Thare ætatis et vite serie, perspicuum erit Abrahamum patre mortuo natum esse annos 150; nam si septuaginta quinque demas à ducentis quinque, remanent centum triginta.

Respondeo apparentem hanc antilogiam Interpretum ingenuè adco torsisse, ut S. Hieronymus (in Traditionibus Hebraicis) hunc locum *questionem indissolubilem* pronuntiârit, tametsi eam alibi enodare fuerit aggressus. Plures equidem ab auctoribus profertur horum textuum in speciem pugnantium conciliationes. 1° Andreas Masius (in caput ultimum Josue) verosimilius putat Abraham venisse in terram Chanaan septuagesimo quinto anno ætatis sue, vivente adhuc patre et annum agente 145, qui tamen mortuus dicitur à S. Stephano, non quidem morte naturali, sed spirituali, quod inanium deorum cultui deditus recusaverat ire in Chanaanem regionem, quò Deus illum cum Abrahamo filio vocabat. Verùm hæc interpretatio tropologica est et narrationem historicam averit. 2° Sentiant ali cum S. Augustino (lib. 16 de Civit., cap. 15) Abrahamum reverà natum esse anno septuagesimo vite patris sui Thare, sed his evocatum in terram Chanaan; primò quidem quando, vivente adhuc patre suo et annum agente 145, ipse Abrahamus natus erat anno 75, atque de hoc adventu agit Moyses, Genes. 12; cum autem ad visendum patrem sæpius in terram Chaldeorum pergeret, illucque ivisset dum patrem morti proximum audivit, demum patre mortuo, relicta que eum obligaret hæreditate, atque ultimo Chaldaeis vale dicto, venisse in terram Chanaan usquam amplius in Chaldeam reversurus; atque de hoc adventu agere S. Stephanum. Hæc quidem explicatio non est omnino improbabilis. At verosimilior ea mihi

videtur que assertit Abrahamum reverà natum esse anno patris sui 150, neque his officere priorem Genesios textum; non enim intelligendus est Thare anno septuagesimo tres præfatos genuisse filios; sed tantum docere voluit ipsum nullos ante filios genuisse, uti explicat S. Augustinus (Quæstione 25 in Genesi). Quomolrem res sic videtur componenda, quòd Thare eo anno genuerit Aran; deinde aliquot post annos Nachor; novissimè autem cum esset 150 annorum, genuerit Abrahamum, qui minor erat natu; tametsi omnium prior ratione dignitas nominetur, quòd ipsum elegisset Deus in cuius semine benedicende erant omnes gentes: quemadmodum 1 Par. 4, inter filios Abrahæ prior numeratur Isaac, quam Ismael, et inter filios Isaac prior Jacob, quam Esau.

Cap. 15, v. 15 : *Terram quam concipis (Abraham) dabo tibi, opponitur huic Actuum 7, v. 5 : Non dedit illi hæreditatem in terrâ illâ, nec passum pedis.* — Resp. Abrahamo dedit regionem Chanaanitidem quoad jus, posteris autem ejus quoad possessionem: illi facte sunt quidem repositiones; sed quæ essent in his implende: habuit ille (in loquuntur jurisperiti) jus in terra; hi verò jus in re. Stagititur utriusque textus veritas.

Cap. 15, v. 15 : *Futurum erit semen tuum in terrâ non suâ; et subiciunt eos serviuti, et affligent eos quadringentis annis.* Idem reperitur Judith 5, v. 9 : *Descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut divinerari eorum non posset exercitus.* Similiter Actuum 7, v. 6 : *Semen ejus erit accola in terrâ alienâ... et male tractabunt eos annis quadringentis.* Quin etiam diuturniorem adhuc et prolixiorum hunc incoletum fuisse significat Exod. 12, v. 48 : *Habitatio autem filiorum Israel, quòd manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.* Item ad Galatas 5, v. 17 : *Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo, que post quadringentos triginta annos facta est lex.* At hi omnes textus nec invicem, nec cum historâ captivitatis Israeliticæ collacere possunt; tantum enim abest ut Israelitæ vexati fuerint in Ægypto per 450 annos, ut vix supra ducentos ibi steterint. Tot enim numerandi sunt anni illius incoletus, quot fluxerunt ab eorum ingressu cum Jacobo et duodecim Patriarchis ejus filijs, ad exitum duce Moysè; at intercedunt anni ducenti tantum aut paulò amplius: nam Caath, filius Levi, numeratur inter eos qui cum Jacobo descenderunt in Ægyptum; hic autem vixit tantum 155 annis: quibus si adicias 157 vite Amram, ejus filii et Moysis patris, unâ cum 80 quot Moyses erat natus quando fuit à Deo ad Pharaonem delegatus (Exod. 7, 7), efficies tantum annos 550. Ex quibus si detrahas annos ipsius Caath ante illum demigrationem; atque eos quot erat natus priusquam gigneret Amram, et quot post eum genitum vixit, eandemque computandi servas in Amram; vix reperies annos 215. Confirmatur ista: Josephus triginta novem annos natus erat, dum ejus pater Jacob in Ægyptum descendit; vixit autem 110 annis, subindeque ab ingressu patris in Ægyptum ad mortem ejus sunt anni 71. At

verò ab ejus morte ad Moysis nativitatem intercesserunt anni 64, quibus si adicias annos 80 Moysis dum populum eduxit, erunt anni 215: non itaque sunt 450.

Hinc implicite difficultati varii varia respondent: at prætermittis aliorum expositionibus, respondeo tres in primo vaticinio Israelitarum status præcautiari, 1° eorum peregrinationis: *Peregrinum erit semen tuum;* 2° serviutis: *Et subiciunt eos serviuti;* 3° vexationis et persecutionis: *Et affligent, etc.* Tempus peregrinationis incipit à vocatione Abrahæ et exitu de domo paternâ ut peregrinaretur in terrâ alienâ: nam tam ipse quam ejus filii usque ad exitum de Ægypto, nullum habuerunt proprium solum; sed hinc inde indigence: et peregrini degerunt, et pertransierunt de gente in gentem et de regno ad populum alterum (Psalm. 105); quomobrem Jacob stans coram Pharaone dixit: *Dies peregrinationis meæ 150 annorum*: hoc autem peregrinationis tempus exordium habuit à tempore quo Abraham, ut Deo vocanti et jubenti pareret, exiit de terrâ suâ et de cognatione suâ et de domo patris sui. Inde verò usque ad descensum in Ægyptum, ut notat Waltherus, fluxerunt anni 215, quod sic demonstratur: ab egressu Abrahami ex Ur usque ad natum Isaacum sunt anni 25; natus enim est Isaac anno ætatis Abrahæ centesimo Gen. 21, v. 5; à nativitate Isaaci sunt 60 anni usque ad nativitatem Esaù et Jacobi; sexagenarius enim Isaac erat, cum ei nascerentur parvuli, Gen. 25, v. 27, à nativitate Jacobi usque nativitatem Josephi sunt anni 91 (qui sic colliguntur: Joseph erat annorum 50 cum veniret in conspectum Pharaonis Gen. 41, v. 46; adde annos 7 fertilitatis ac duos sterilitatis, de quibus Gen. 6, v. 45, habebis 59 annos. Jam verò Jacobus, cum sisteretur Pharaoni, erat annorum 150, Gen. 47, v. 9; subtrahit hinc 59 annos, quibus Joseph in Ægypto erat, relinquuntur 91 anni, tempus nimirum à nativitate Jacobi ad nativitatem Josephi). Joseph autem natus erat annos 59 quando pater ejus venerat in Ægyptum, ex quibus summam conficiuntur 215 anni. Jam cum mansio Israelitarum in Ægypto, quod antè subduximus, fuerit 215 annorum, anni hi omnes simul juncti exactissimè producent 450 annos, qui disertè numerantur Exodi 12, v. 40. Galat. 5, v. 17.

At, inquit, ista futura peregrinatio per 450 annos denuntiatur, non Abrahamo, sed ejus semini. — Resp. Dum à Deo evocatus Abraham exiit de Ur Chaldeorum, jam tum declaraturus pater Israelitici populi; dixerat enim ei Deus: *Faciens te in gentem magnam.* Undè jam in parente peregrinabatur semen; quemadmodum Levi dicitur ab Apostolo decimatus, cum esset adhuc in lumbis Abrahæ: dum enim decimaretur Abraham, decimabatur quoque ejus posteritas que erat in lumbis ejus. Itaque illi 450 anni peregrinationis non absurdè numerantur ab exitu Abrahæ de Ur Chaldeorum. Anni autem serviutis computandi sunt post mortem duodecim Patriarcharum, usque ad Pharaonem illum qui vite eorum infantium insidiabatur. Nam Israelitas antè Ægyptiis inseruisse patet Exod. 4, v. 11, ubi rex ille novus qui ignorabat Joseph, man-

davit præfectis operum ut aggravaret Israelitarum onera; proindeque antè serviuti erant additi. Tempus verò vexationis fuit ab hoc regio edicto ad Israelitarum exitum. Nam, v. 15, legitur: *Oderuntque filios Israel Ægyptii et affligent illudentes eis, atque ad amaritudinem perducant vitæ eorum operibus duris, etc.* Quomolrem omnes præfati textus facili negotio concurrebunt, si 450 annos peregrinationis numeres à vocatione Abrahæ; 400 autem circiter à nativitate Isaaci in quo reverà semen Abrahæ coepit in seipso peregrinum esse, usque ad promulgationem Legis, que mense tertio egressum Ægypto subsequuta est; reliquos verò annos serviuti et vexationi deputes.

Instabis rursus: Peregrinatio et mansio illa dicitur facta in Ægypto; at Abraham et Isaac non fuerunt Ægypti indigence et iniqui nisi brevissimo tempore; itaque non comprehenduntur in hæc peregrinationis serie; ac proinde ab eis non est computanda. — Resp. has voces, in Ægypto, intelligendas esse metaphoricè et per synecdochem, quâ pars peregrinationis diuturnissima in uno loco, accipitur pro toto peregrinationis tempore; maxime cum Abraham et Isaac etiam fuerint in Ægypto advenæ, tametsi Chanaanitidem postmodum repetierint. Quomolrem Septuaginta Interp. apposuit hunc textum sic reddunt: *Habitatio filiorum Israel qui habitaverunt ipsi et patres eorum in terrâ Ægypti et in terrâ Chanaan fuit 450 annorum.* Causa verò cur Moyses tantum nominavit mansionem in Ægypto, fuit triplex, inquit Waltherus. 1° Enim totius illius habitationis 450 annorum et initium fuit in Ægypto et finis: de fine id clarum est; de principio patet idem ex Gen. 12, ubi narratur, statim ut Abraham venit ex Mesopotamiâ in terram Chanaan, cogente fame venisse in Ægyptum. 2° Illius habitationis 450 annorum major pars in Ægypto est consumpta, siquidem in terrâ Chanaan diversis temporibus manserunt tres illi Patriarchæ, Abraham, Isaac, et Jacob 1954 annis. At continua Hebræorum mansio in Ægypto fuit ducentorum quindecim annorum. Accedit, quòd habitatio Hebræorum in Ægypto tribus rebus fuit valde insignita et nobilitata. Primum enim Joseph eo tempore summo cum imperio universam Ægyptum per octoginta annos gubernavit, ubi Hebræi in magnâ fuerunt prosperitate. Deinde post mortem Josephi permissis gaudiis et admiranda fuit Hebræorum multiplicatio, licet laboriosissima serviute afflictarentur ab Ægyptiis. Denique liberationem eorum atque exitum ex Ægypto tot et tanta tunc facta prodigia valde memorabilem et stupendum reddiderunt. Ob hæc itaque causas Moyses solam Hebræorum in Ægypto mansionem commemorare voluit.

Idem, v. 13 : *Generatioque autem quartâ revertetur hæc, pugnant cum lib. 4 Paralip., cap. 1, ubi ab Abrahamo ad Caleb (qui ingressus est terram repromissam) numerantur sex generationes in tribu Juda, nimirum Isaac, Jacob, Juda, Phares, Esron, Caleb; et totidem in tribu Levi, ab Abrahamo usque ad Moysen, scilicet Isaac, Jacob, Levi, Amram, Moses.* Mense vaticinium hoc intelligi de generati-

bus aut genitibus hominibus qui diutissime peregrini erant futuri et advenae in Aegypto, quique aut eorum filii seu nepotes inde erant aliquando exituri, ut terram promissam occuparent. Sed Judas, Phares, et Esron, qui triplicem generationis gradum institunt, steterunt in Aegypto; Caleb autem, qui quarto gradu distabat, ex Aegypto progressus terram sanctam potuit est.

Ibidem circa finem numerantur decem gentes expugnandae ab Israelitis: cum tamen Josue 24, v. 11, et Actorum 15, v. 19, solum septem fuerint exterminate. Resp. septem duntaxat equidem referuntur expugnatae; vel quod haec potentia et ditone praestarent, aliae vero tunc eis essent subditae, sicut plerumque contigit minores potentiores occupari, et cum eis incorporari: vel quod illa jam erant extinctae aut alio translatae cum illic Israelitae accesserunt.

Cap. 29, v. 25: *Major serviet minori*, contradicit hic cap. 52, v. 3, ubi Jacob per nuntios ait Esau: *Hae dicit servus tuus Jacob*. Respondeo: Oraculum istud non spectabat immediate personas Esau et Jacob, sed eorum posteros; habet enim: *Duae gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, et major serviet minori*; quod utique impletum est cum David Dumaos sibi fecit tributarios, 2 Reg. cap. 8, v. 14.

Cap. 45, v. 27: *Omnes animae domus Jacob quae ingressae sunt in Aegyptum fuerunt septuaginta*; quod reperitur Exod. cap. 1, v. 5, etc. Deuter. 10, v. 22, cum tamen S. Stephanus, Act. 7, v. 14, dicat: *Mittens Jacob accesserit potrem suam in animabus septuaginta quinque*. — Respondet S. Hieron. (in Quaes. Hebr.): «Manifestum est, inquit, omnes animas, quae ingressae sunt Aegyptum de femoribus Jacob, fuisse septuaginta, dum sexaginta sex postea ingressae sunt, et repererunt in Aegypto tres animas, Joseph scilicet cum duobus filiis ejus; septuagesimus autem ipse fuit Jacob. Hanc rem ne videamur adversus Scripturam auctoritatem loqui, etiam septuaginta Interpretes in Deuteronomio transulerunt, quod in septuaginta animalibus ingressus est Israel in Aegyptum. Et paulo post, quod si nobis id opponitur, quomodo in Actibus Apostolorum, in mentione Stephani, dicitur septuaginta quinque animas ingressas esse Aegyptum, facili excusatio est. Non enim debuit S. Lucas, qui ipsius historiae scriptor est, in gentes Actuum Apostolorum volumen emittens, contrarium aliquid scribere adversus eam Scripturam quae jam fuerat genitibus divulgata; et utique majoris opinionis illo duntaxat tempore Septuaginta interpretum habebatur auctoritas quam Luca, qui ignotus, et vilius, et non magno fidei in nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter observandum, quod ubicunque sancti Apostoli aut apostolici viri loquuntur ad populos, iis plerumque testimonii abutuntur quae jam fuerant in genitibus divulgata, sicut plerique tradant Lucae Evangelistam, ut proselytum, Hebraeus litteras ignorasse. Hae S. Hieronymus, quibus significat Moysen idem sexaginta sex tantum numerasse, quod non fuerit com-

plexus ipsum Jacobum atque Josephum, et duos ejus filios, Ephraim et Manasse in Aegypto natos; qui si adjiciantur, conficiunt numerum septuagesimum. S. Stephanus vero nedum hos numerat, sed etiam eis accenset tres (codicem Septuaginta interp. secutus) Josephi nepotes, unum ex Manasse, nempe Machir; duos ex Ephraim, Sutaalam et Taam; duosque propnepotes, videlicet Galaad ex Machir, et Edom, filium Sutaalam, qui prioribus septuaginta adjuncti, efficiunt septuaginta quinque; at cum hi in Aegypto nati fuissent, eos cum ingredientibus in Aegyptum Moyses non recensuit.

Cap. 48, v. 22: *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhaei in gladio et arcu meo*. At Genes. 55, v. 19, et Josue ultimo, v. 55, refertur hunc agrum emptum fuisse a Jacobo *pretio centum agrorum*; non ergo fuit vi armorum conquistus. — Respondeo hunc agrum primum reverte emptum fuisse centum agris a Jacobo; at cum propter eadem Sichemitis illatum inde metu excessisset Jacob, hunc agrum invaserunt Amorrhaei, quos postea Jacob, in eam regionem reversus, vi et armis expulit.

EX EXODO.

Cap. 14, v. 15: *Aegyptios quos nunc videtis, nequamquam ultra videbitis neque in semperiternum*; et v. 51: *Et viderunt Aegyptios mortuos super litus maris*. — Respondeo Israelitas non vidisse amplius Aegyptios vivos et persecuentes, sed in aquis suffocatos et mortuos; quorum cadavera ad littora maris ejecta, in argumentum erant victoriae Dei pro Israelitis pugnantibus, et eorum hostes expugnatis.

Cap. 20, v. 5: *Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam generationem*, militat enim hoc Ezech. 18, c. 20: *Filius non portabit iniquitatem patris*, etc. — Resp. Prior textus intelligitur de filiis qui iniquorum patrum impia vestigia sectantes, eorum pravitate amulantur; posterior vero de filiis qui parentum iniquitatem et malitiam aversantur.

Cap. 20, v. 24: *Altare de terra facietis mihi, contradicit huic cap. 27, v. 1: Facies et altare de lignis Setim*. — Resp. Duplex erat altaris pars, interior et exterior; illa est terra, haec est lignis Setim constabat.

Cap. 20: *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dante*, etc., proscriptur per haec Christi verba Matth. 5, v. 58: *Si quis te percuterit in dexteram maxillam tuam, probe et et alteram*, etc. — Resp. Loquitur Moyses de iudicio publico magistratus quem de reddenda ad aequitatem iustitia et secundum iuris et legis apices informat; Christus vero de homine privato, qui si ad Evangelicam normam sese conformare cupiat, non debet vim vi repellere, sed vincere in bono malum, et in patientia sua possidere animam suam.

Cap. 51, v. 18: *Deditque Dominus Moysen... duas tabulas testimonii lapideas scriptas digito Dei*; et cap. 52, v. 16: *Scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis*; quibus significatur Deum seipso aut angelorum ministerium tabulas legis inscripisse; at cap. 54, v. 28, de

Moysen dicitur: *Scriptis in tabulis verba foederis*. — Respondet S. Augustinus (lib. 5 decem. cap. 15, in Deuter.) priores textus intelligi de prioribus tabulis digito Dei exaratis, quas Moyses ob adorationem vituli aurei indignabundus confregerat; posteriorem vero de reparatis aliis tabulis quas dicitur Deo Moyses ipse descripsit; at posteriores haec tabulae dicuntur etiam scriptae digito Dei. Exodi 50, v. 1, et Deuter. 10, v. 4. Respondent alii posteriores tabulas dici a Deo scriptas, quod ejus mandato et dictamine fuerint exaratae; a Mose vero, quod Dei dictantis verba exceperit et insculperit. At hac eadem ratione universa Scriptura sacra dici posset scripta digito Dei. Eis itaque consentio qui verbum, *scripsit*, cap. 54, v. 28, non ad Moysen, sed ad Deum referunt. Nae adversatur quod versu 27 antecedente jubetur Moyses scribere; nam hoc non spectat ad legis tabulas, sed ad praecipia quae prius referuntur. Unde signanter Moysi ait Deus: *Scribe tibi verba haec*, etc. Quomobrem, quae ipse scripsit, illa in medio versu concluduntur per accentum atach; igitur verbum construendum est cum nomine remotori וכתב in primo versu segmento ponitur; ac subinde hic repetendum aut subaudiendum est nomen כתיב.

EX LEVITICO.

Cap. 2, v. 1: *Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simul erit ejus oblatio funditque super eam oleum et ponet thus*; ejus contrarium mandatur cap. 5, v. 11: *Offerret pro peccato suo similita portum ephraimicum*; non mittit in eam oleum nec thus nisi quid imponet; quod iteratur Numerorum 5, v. 15. — Resp. Duplex hic commemoratur sacrificii genus: aliud Eucharisticum et gratiarum actionis, pro beneficiis acceptis; aliud expiatorium et satisfactionis pro peccatis; in priori oleum et thus benignitatis et venerationis symbola, gratissima habet Deus; at illa prohibet in posteriori, in signum suae aversionis a peccato.

Ibidem, v. 11: *Omnis oblatio quae offerretur Domino absque fermento fiat*; at cap. 25, v. 17: *Offerretis sacrificium novum Domino... panes primitiarum duos de duabus decimis similia fermentate*. — Resp. Duo pariter hic designantur sacrificia, alia quae fiant voluntarie et in signum venerationis: alia quae praecipiebantur in gratiarum actionem: a prioribus arceat fermentum quod est hypocrisis et insinceritatis symbolum, dicente Christo Matth. 16, v. 6: *Caveo te fermentum Phariseorum, quod est hypocrisis*, ut admonerentur Judaei, sacrificia non esse offerenda ad pietatis ostensionem; tametsi non recensaverit Deus oblationem similia fermentate in signum gratitudinis ob concessa ad victum necessaria.

Cap. 18, v. 16: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis*; at Deuter. 25, v. 5: *Fratris defuncti uxorem accipiet frater ejus, et suscipiabit semen fratris sui*. — Resp. Prioribus verbis prohibetur ducenda uxor fratris aut viventi dum ab eo repudiatur, aut mortui, quando ille posteritatem et filios habet. Posterioribus autem, hoc postremum conceditur ad suscitandam fratris

absque filiis mortui familiam, unde specialis haec Lex, illius generalis est exceptio.

EX LIBRO NUMERORUM.

Cap. 2, v. 17, praecipitur ut tabernaculum et arca Dei deferantur in medio castrorum, dum proficiscerentur; at cap. 10, v. 55, legitur: *Arca foederis Domini praecedat eos per dies providens castrorum locum*. — Resp. In priori textu significatur ordinaria arca deportatio et consistentia in medio castrorum, quatenus omnes tribus rationem haberent sibi divinum ex aequo adesse Numen, et pari cultu et observantia Deum sibi praesentem venerarentur; in posteriori explicatur extraordinaria Dei dispositio et sanctio quae semel voluit ut Israelitarum est Monte Sinai recedentium arca itinere trium dierum praecederet castra, tum ad designandum eis viam qua pergerent, tum ad irmandos eorum animos atque significandum nihil eis ab hostibus esse timendum.

Cap. 4, v. 5, praecipitur Levitis ut à trigesimo anno et supra usque ad quinquagesimum annum stent et ministrent in tabernaculo foederis; at Paralip. e. 25, v. 5 et 24. Levitae dicuntur fecisse opera domus Domini à viginti annis et supra; Numer. autem 8, v. 24: *A viginti quinque annis*. — Resp. Multiplex fuit Levitarum munus; nam alii aut inserviebant senioribus, aut officia inferiora exequabantur; alii deputabantur ad militarem templi custodiam; alii denique Sacerdotibus manus dabant in sacrificiis et aliis sacris officiis exegendis. Ad primum munus idonea erat aetas 20 annorum; ad secundum requirebatur annus 25 transactus; ad tertium desiderabatur annus trigesimus.

Cap. 12, v. 1: *Locutaeque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Aethiopsam*; at haec Exod. 2, v. 21, dicitur *filia sacerdotis Madian*. — Respondent aliqui cum Josepho (lib. 2 Antiq., cap. 10) Moysen duas habuisse uxores, unam filiam Ragonis Madianitarum sacerdotis nomine *Sephoram*, aliam filiam regis Aethiopiae, dictam *Tarbin*. Verum istud commentum omnino videtur, quippe cum hujus uxoris nulla prostris in Scriptura sacra fiat mentio; neque alii commemorantur filii Moysi quam quos ex Sephora suscepit. Unde respondeo hanc dicendam esse Aethiopsam, non ab Aethiopia occidentali et Africana quae jacet sub zona torrida, sed orientali quae posterioribus temporibus dicta est Arabia, hebraice *Cusch*, complectiturque non solum Madianitas, sed etiam eos populos qui ad Arabicum sinum vergunt, testibus Herodoto (lib. 7), Plinio (lib. 5, cap. 8), et S. Augustino. Unde Habacuc esp. 5, v. 7, eandem Madianitarum et Aethiopiae gentem significans, ait: *Pro iniquitate videri tentoria Aethiopiae; turbabantur velles terra Madian*, ubi eadem natio diversis nominibus exprimitur, interprete S. Hieronymo.

Cap. 14, v. 30: *Omnes qui numerati estis à viginti annis et supra, et murmurastis contra me, non intrabitis terram quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, praeter Caleb, filium Jephone, et Josue, filium Nun. Ad Josue 14, v. 1, et cap. 17, v. 4, summus sa-*

cerdos Eleazarus, tametsi ex adultioribus, eam terram est quoque ingressus. — Respondeo illam interminationem ferri tantum in eos qui ad exploratorum terrae Chanaanidis falsam relationem, murmur et seditionem fuerant in Moysen; quorum criminis eum reus non fuerit Eleazarus, et multi alii Levitae, pari cum sonibus poenā non deberent plecti. Nec officit quōd v. 4 et sequentibus cuncti filii Israel dicantur vociferasse contra Moysen et Aaron; haec enim vox omnis limitatā accipienda est et determinanda ad maiorem partem, uti eam accepit S. Paulus, 1 Cor. 10, v. 10: *Neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt et perierunt ab exterminatore*; quosdam dicit, non omnes ad unum. Itaque vox illa, *universa multitudo*, sumenda est restrictivē, cum exceptione paucorum. Sic usurpatur Exod. 52, v. 5, ubi etiam dicitur omnem populatū auream contulisse materiam ad vitulum, cum tamen plurimū Levitarum in idololatram istam non consenserint, et propterea à Deo reportarint benedictionem, Exod. 52, v. 26, 29, et huius ipsius expressam restrictionem habemus apud S. Paulum.

Cap. 20, v. 26, Eleazarus summus Pontifex adfuit Aaroni patri suo morienti; at Levit. 21, v. 11, interdicitur summo Pontifici ne sit praesens cuiquam morienti, etiam patri et matri. — Respondeo Eleazarum, quando in vivis fuit Aaron, fuisse summum Pontificem designatione tantum, nondum ministerio et officio; quamobrem sacras pontificales vestes cum induit Moyses Aarone mortuo, uti praeceperat Deus: ibidem illa autem prohibitio, quae est in Levitico, spectat tantum ad summum sacerdotem actu suo munere defungentem.

Cap. 22, v. 12: *Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis*; at v. 20: *Surge et vade cum illis*; v. 35: *Vade cum istis*. — Respondeo Dam. voluisse primum ut Balaam iret maledicere populo Israelitico; tandem ob duritiam cordis ire ipsi permisit eum displicentiā, ad lege ne quid loqueretur aliud, quam quod praeceperat ei.

Cap. 27, v. 12: *Ascende in montem Abarim, et contemplantur inde terram*; at Deut. 34, v. 1: *Ascendit Moyses super montem Nebo, in verticem Phasga, etc.* — Respondeo Abarim montem esse; Nebo et Phasga vertices ejus. Differunt itaque ut pars et totum, locus integer et membrum.

EX DEUTERONOMO.

Cap. 2, v. 19: *Non dabo vobis de terra filiorum Ammon, quia filius Loth dedit eam in possessionem*; at Josue 24, 25: *Dedit Moyses tribui Gad... dimidiam partem terrae filiorum Ammon*. — Respondeo, regionem quam Moyses tempore possidebant Ammonitae, retinuerunt ex integro; at ea regionis pars jam pridem à Schone, Rege Amorrhæorum, occupata, distributa fuit inter Israelitas.

Cap. 15, v. 4: *Indigens et mendicus non erit inter vos*; at ibid., v. 11: *Non deerunt pauperes in terra habitacionis tuae*. — Respondeo priori textu Moysen non predicare nusquam inter Hebraeos fore pauperes, sed hortari Judaeos, ut suā liberalitate et misericordiā

in fratres efficiant ne quis eorum egeat, et illas in angustias agatur ut ad victum necessaria mendicet; quamobrem posteriori loco adijcit: *Indicere ego precipio tibi ut aperias manum fratri tuo egno et pauperi qui tecum versatur in terra*. Itaque in his duobus textibus praecipitur Judaeis, vel ut fratrum suorum egestatem futuram suis elemosynis praecaveant, vel ut presentem sublevent.

Cap. 17, v. 17: *Haec non habebit uxores plurius que alliciant animum ejus, neque argenti et auri inmensam pondera*; at ex primo Reg. constat Davidem et Salomonem habuisse plures uxores et argenti et auri inmensam copiam. — Respond.: Interdicitur regi uxorum pluralitas sicut et nimia divitiarum copia, quae ejus animum ad nefarias voluptates alliciant, atque à Dei cultu revocent, uti contigit Salomoni; non verò quae disseminando generi humano et publicae regni utilitati inserviant. Reges enim ad superbendum, cum injuriā subditorum argenti et auri pondera multa colligere non debent; aliis multis pecuniis opus est ipsis ad regnum et regiam majestatem conservandam.

EX LIBRO JOSUE.

Cap. 1, v. 11: *Post diem tertium transibitis Jordanem*; at ista non coherent cum totā narratione: nam capite sequenti mittuntur exploratores qui per tres dies latitarent in montanis, v. 22, unumque in domo Rahab. Rursus, cap. 5, v. 1, venerunt Israelitae ad Jordanem, et ibi morantur tres dies. — Respondent aliqui cum S. Augustino (Quaest. 2, in 1 cap. Jos.) Josue haec stansse ex humanā prudentiā sperans exploratores ad se quamprimum redituros. Veram magis aridit eorum responsio qui ceusent per hysteron proteron haec esse accipienda; ita ut missio exploratorum, adeoque ea omnia quae secundo capite referuntur, praeponi debeant illi Josue edicto per castra promulgato; ita ut tres dies quorum hic fit mentio, sint fidem cum tribus illis diebus qui cap. 5 referuntur; quae est ipsa Josephi in libris Antiq. sententia.

Cap. 2, v. 14: *Anima nostra sit pro vobis in moriendū, etc.*; quibus verbis exploratores promittunt Rahabae et universae ejus familiae vitam et salutem si eos illa non prodiderit; at id contrariatur huic divino mandato Deuter. 20, v. 14: *Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam (terram Chanaan) in manus tuas percuties omne quod in ea generis masculini est in ore gladii, etc.* — Responsio. Percutiendi erant omnes Chanaanæ idololatras et Israelitarum hostes; non verò amici et erga veri Dei cultum bene affecti, qualis erat Rahab et universa ejus familia, ut liquet ex ejus Rahabae ad exploratores discursu.

Cap. 7, v. 15: *Quicumque in hoc facinore (furti) deprehensus fuerit, comburetur igni*; v. 25, Achan, qui reperiens est huius criminis reus, lapidatus est. — Respondet S. August. (Quaest. 9 super Josue) *pro ignem*, intelligit quamecumque calamitatem et poenam; sibi quoque lapidationem. — Respondent alii Acha, cum filiis suis non vivos fuisse exustos, sed primum lapidatos, deinde cum re furtivè ablatā et universā suppellectile

igne consumptos, Deo haud dubiè mitigante poenam.

Cap. 10, v. 45 et 44: *Sicut itaque sol in medio caeli; non fuit antea nec postea tam longa dies*. Unde Eccli. 46, v. 5: *Una dies facta est quasi duae*. At 1 Paralip. 4, v. 22, memoratur vir qui etiam stare cœt sole; similiter Isaia 58, v. 8, sol reversus est decem lineis, per gradus quos descenderat, adeoque idem decem linearum spatium ter eodem die est emensus, sicut lumen emerit horarum circiter 52. — Respondet Masius diem Josuannum non conferri cum aliis in longitudine, sed cum simili fine et effectu; ita quod nusquam Deus ad alienjus hominis preces cadendi hostis gratiā sic produxerit. At in historiā cardinalis Ximenii idem miraculum ad ejus preces innovatum legitimus in expugnatione Maurorum. — Respondet Lyranus stationem solis sub Josuā contigisse in solstitio aestivo; Ezechiae verò temporibus, in brumali, ac proinde illa longior fuit hae; eminenter duplicata dies in aestate, quadruplicata hiemali correspondet. — Responsio communior est, in Josue libro sermonem esse de productione diei respectivè ad Palaestinae climata, in quibus tam proluxa dies nusquam contigit.

Ibidem, v. 26, rex Hebron cum aliis quatuor dicitur suspensus et necatus in stipite; at v. 56, refertur cum suis civibus occisus in ore gladii. — Respondet Lyranus in posteriori versu agi de rege novo qui priori capto extrā urbem Hebron et suspensus, in urbis regimine successerat, atque postmodum in ejusdem civitatis vastatione fuit trucidatus; nam inter suspensionem unius et alterius interemptionem, plures civitates cepit Josue, ac subinde de uno eodemque haec diversa occasio non potuit referri.

Ibidem, civitates Hebron et Dabir dicuntur captae et vastatae à Josue; quod confirmatur cap. 11, v. 21: *In tempore illo venit Josue et interfecit Enacim de montanis Hebron et Dabir, et Anab, et de omni monte Juda et Israel, urbesque eorum deleuit*. At 1 Judicum Hebron et Dabir dicuntur expugnatae à tribu Juda, duce Caleb post Josue obitum. — Respondet Masius ab utroque duce et Josue et Caleb haec civitates fuisse expugnatas; accidisse enim potuit post Josue victoriam et vitam, ut Chanaan, praesertim gigantes, montivagum genus, qui tempore expeditionis Josue in splendet latitarent, postmodum resumptis animis et armis eas urbes invaserint. Licet enim Josue, quos assequabatur Chanaanæ, perimeret minimeque parceret, nihilominus tamen cum potius raptim armatā manu regionem illam transcurreret, satisque haberet victoriā suā terrorem omnibus Chanaanæ inuere, quam omnes omnium locorum latebras extremā diligentia scrutari; inde factum est, ut plures ejus ultrocin manu evaserint, confugerintque vel in speluncas, vel in civitates Palaestinae vicinas, uti legitur cap. 11, v. 22, qui capti postmodum occasione in eadem civitates subacti à Josue irruerunt, undè tandem ab Israelitis, duce Caleb, fuerunt ejecti.

EX LIBRO JUDICUM.

Cap. 1, v. 8: *Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem ceperunt eam, et percurserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem*; at v. 21: *Jebeusem autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin*; nam Josue 18, v. 28, Jerusalem numeratur inter quatuordecim civitates quae assignatae sunt in sortem tribus Benjamin. — Respondeo verisimile esse, utram eandem urbem utrique tribui fuisse concessam; ita tamen ut septentrionalē partem, quae quondam vocabatur *Salen*, Genes. 43, v. 18, cesserit in sortem Benjaminitarum; australis verò quae dicebatur *Jebeus*, à tribu Juda fuerit occupata. Undè tribus Juda et Benjamin communi in eadem civitate habitacionem, et in Jebeuse hostem habebant. Tametsi enim civitatem hanc (forte antenubibus Benjaminitis) cepissent et vastaverint Iudaei, attamen ab eā Jebeusos, qui ad arceam confugerant, non potuerunt expugnare; hinc Josue 13, v. 65: *Jebeusem autem, habitatorem Jerusalem, non poterunt filii Juda delere, habitavitque Jebeusem cum filiis Juda in Jerusalem usque, in praesentem diem*. Ex quibus manifestum fit duas tribus, Benjamin et Judam, conjunctim eandem civitatem Jerusalem incoluisse, et Jebeusos in arce sece tantibus tandem dedisse manus ut pacificè tandem cohabitarent, donec à Davide capta illa arce, ab eā civitate pulsati sunt 2 Reg. c. 5, v. 7.

Cap. 10, v. 1: *Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola, filius Phua, patris Abimelech, vir de Issachar*; ex quibus apparet Tholam fuisse nepotem Gedeonis; nam Gedeon erat frater Phua; at e. 6, v. 15, Gedeon dicitur de tribu Manassis: itaque ejus frater ex tribu Issachar non erat oriundus. — Respondet S. Augustinus (quaest. 47 in hunc lib.) Gedeonem et Phua fratres uterinos habuisse distinctos patres et ex diversis tribubus; mulieres enim poterant viris aliarum tribuum nubere, ubi non aderat periculum miscendū hæreditatum.

Ibidem, v. 4: *Ex nomine ejus appellatae sunt Havot Jair, id est, oppida Jair*. At Numer. 20, v. 41, hoc nomen illis oppidis factum fuerat ab alio Jair longè antiquiore. Responsio: Appellatio primū facta est ab antiquiore Jairo qui ea occupaverat; cum verò haec oppida meliorem in formam fuissent instaurata atque muris cineta, à posteriore Jairo, idem nomen, quod fortè temporum successu variatum fuerat, dennò restitutum est et innovatum.

Cap. 18, v. 1, *Tribus Dan quarerēt possessionem sibi, ut habitaret in ea, usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat*. At Josue c. 19, v. 40: *Tribus Dan cum aliis tribubus, dum distribueretur terra Chanaanorum, in sortem venit*. Respondeo reverè Dan tribum sortem cum aliis obtinuisse; at cum haec esset angustior quae numerosa jam multitudo sufficeret, amplior fuit quaerenda. Accedit quod haec tribus non poterit eripere Amorrhæis fortissimis populis partem regionis sibi concessam; quamobrem

ab aliis populis minis pugnacibus alia fuit occupanda.

EX LIBRO PRIMO REGUM.

Cap. 15, v. 1: *Filius unius anni erat Saul cum regnare cepisset; duobus autem annis regnavit super Israel.* At Act. 13, v. 20: *Extinxi postea regem, et dedit illis Saul, filium eius, virum de tribu Benjamin annis quadraginta.* Duo hic pugnare videntur: primum quod Saul dicatur *filius unius anni* dum regnare cepit, cum jam esset adulescentis, et aliorum alios Israelitis ab humero et sursum; secundum quod referatur *duobus annis regnasse*, cum alibi regnavit annis quadraginta. Responso ad primum: Saul erat filius unius anni vel quando regnum inivit, ob innocentiam scilicet et mentem ab omni malitia immunitam; quia, ut loquuntur doctores Hebraei, referente Jario, *nondum gustaverat gustum peccati*; quibus concordat illud S. Pauli monitum 1 Cor. 14: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parenti estote.* Vel jam ab anno regnum inierat dum hæc agebantur, nimirum illius regni in Galgalis innovatio et confirmatio. Ad secundum: Duobus annis regnavit legitime et antequam reprobaretur a Deo; vel regnavit per duobus annis cum sibi eligeret tria milia viros ex Israel, et copias militares contraheret. Sunt etiam qui sentiunt ex principatu Samuelis et Saulis confici quadraginta annos a S. Paulo memoratos; cum enim Samuel iudicem egerit annis triginta octo, quia populo prefitur ab adolescentia, ut colligitur ex 1 Reg. 12, v. 2; quibus annis, si duos regni Saulis adjicias, conflantur quadraginta, quos utique simul commemorare voluit S. Paulus, utriusque prefecture tempora conjungens et venter seorsim definit annos adscribens.

Ibidem, v. 15: *Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in æternum.* At Genes. 49, promittitur Judæ sceptrum non auferturum ex ejus familia donec Messias venerit; non potuit ergo regni perpetuitas concedi posteritati Saulis, qui erat ex tribu Benjamin.— Respondeo promissionem illam Sauli factam, fuisse tantum conditionatam, et ex hypothese quod ipse fideliter in omnibus Deo parisset; neque illa futura erat usque ad mundi finem, sed donec aliquis ex ejus stirpe virilis seminis existisset; at cum prævidisset Deus Saulum ab hæc conditione deflexurum, absolutè decrevit sceptrum ab eo auferturum et transferendum in tribum Juda, donec veniret Messias.

Cap. 15, v. 55: *Et non vidit Samuel ultra Saul usque in diem mortis sue:* at, c. 19, v. 21, refertur Saul prophetans nudus coram Samuele.— Responso. Non vidit amplius eum Samuel regem agentem et salutaria monita exipientem et exequentem, sed ut a Deo rejectum et exautoratum, atque mente motum.

EX LIBRO SECUNDO REGUM.

Cap. 8, v. 18: *Filius autem David sacerdotes erant. At David erat ex tribu Juda, in qua nihil de sacerdotibus Moyses locutus est,* inquit Apostolus, Hebr. 7, v. 14. — Resp. Vocem *cohen*, hic positam non solum sa-

cerdotes, sed et principes, prævidet et populi duces, ac militum prefectos significare; unde Paral. 48, v. 17, hic locus sic redditur: *Filiis David primi ad manum regis.* Quamobrem sacerdotes dicit priorem justitiam, et concilii regii principes et presbyteri.

Cap. 10, v. 18: *Occidit David de Sgryis septingentos currus et quadraginta milia equitum:* at, Paral. 19, v. 18: *Interfecit David de Sgryis septem milia currum et quadraginta milia pedum.* Qua prioribus non collocant.— Respondeo in hoc bellico congressu ex Syrorum exercitu desiderata esse octoginta et septem milium milia, et in libro Paralip. suppleri quod in historia Regum fuerat prætermisum; prætermitti vero quod in illo libro fuerat narratum; proinde hic addit *pedum quadraginta milia*, quod ille omiserat, nec meminit equitum, quia istud in lib. Regum fuerat expressum. Cæsi sunt igitur in hoc bello octoginta septem armatorum milia, nimirum quadraginta milia equitum vulgarium, et septem milia nobiliorum qui septingentis curibus vehebantur, ut refert liber Regum; et præterea quadraginta milia pedum, quod liber Paralip. narrat.

Cap. 15, v. 7: *Post quadraginta annos dixit Absalon ad regem, etc.* Ista non concordant cum regno Davidis qui non multum ultra quadraginta annos imperavit.— Respondet S. Hieronymus (in quest. Hebr.) hos 40 annos numerandos esse a tempore quo Saul interfecit Sacerdotes, ut denotetur divina ultionem susceperit super David, quod Achimelech Sacerdotem fefellerat fueratque in causâ cur hic cum aliis Sacerdotibus trucidaretur. Putant alii exordium horum 40 annorum ducendum esse a tempore quo Israelitæ petierunt regem, ut ex hæc rebellionem revocarent in memoriam Samuelis oraculum, quod hæc petitio foret exitiosa. Aliqui petendum volunt ab unctione Davidis, que videtur contigisse anno secundo regni Saulis; ac subinde hæc Absalonis in patrem perduello contigit ad minus anno integro antè Davidis mortem.

Cap. 21, v. 19: *Tertium quoque fuit bellum in Goba, contra Philisteos in quo percussit Adocatus, filius Salatus polymitaris Bethleemites, Goliath Gethaunum.* At Goliath occisum fuisse à Davide constat Reg. 18.— Respondeo hunc Goliath diversum esse ab eo quem David adolescens interfecit, ut constat ex textu, ubi in tertio bello contra Philisteos hic gigas dicitur occisus cum jam David annosus esset et viribus defecisset, ibidem, v. 13. Quamobrem Paralip., c. 20, v. 6, hic dicitur *frater Goliath Gethai*, frater, inquam, si non sanguine et origine, certe similitudine roboris et vastâ corporis proceritate.

Cap. 21, v. 9: *Et inventa sunt in Israel octingenta milia hominum fortium, qui educerent gladium et de Juda quingenta milia pugnatorum.* At hic numerus non concordat cum eo qui assignatur 1 Paralip. cap. 21, ubi legitur: *Inventus est omnis numerus Israel mille milia et centum milia virorum educentium gladium: de Juda autem quadringenta septingenta milia virorum bellatorum.*— Respondeo. Censum quem refert prior textus exhibitus est ab Joab, qui cum esset ex tribu

Juda, exactius rem in sua tribu confecerat; in cæteris vero tribubus paulò negligentius; neque etiam tribum Levi et Benjamin numeraverat; imò terribis plagâ e celo immissâ, accedente etiam inhibitione regis, à populi numeratione destitit. Is vero census qui refertur in libro Paralip. videtur confectus à principibus militum, qui Joab in hæc populi numeratione aderat, quique partes suas in remotioribus tribubus numerandis implentes, antequam illis innotuisset regis edictum, peregrantem numerare populum, cum jam Joabus destitisset; unde collegerant alia trecenta milia virorum ex Israel. Pauciores vero referunt ex Juda, quia fortè cum huic negotio darent operam, inhibitionem regis acceperunt. Adjici potest quod in priori numeratione virorum Israel, scribantur tantum viri fortes; in posteriori vero etiam gregarii milites. Similiter in priori numeratione virorum de tribu Juda scribantur milites cum ducibus et præfectis; in posteriori vero soli milites referuntur. Vel in libro Reg. non comprehenduntur legiones ordinariæ, quippe que jam autè in numero erant pro regis custodia; expeditæ enim semper habebantur distributiones duodecim, una in unâqueque tribu habens viginti quatuor milia virorum stringentium gladium, qui numerus per duodecim subductus et multiplicatus, summam militum efficit ducenta et octoginta octo milia; his autem præerant sui duces duodecim cum sua quisque chiliade atque chiliarchis, ut ibidem dicitur, ex quibus assurgit summa duodecim millium; hoc numero addito priori, procedunt præcise trecenta milia, qua in Paralip. excedunt numerum qui recensentur in libris Regum.

EX LIBRO TERTIO REGUM.

Cap. 7, v. 15: *Finxit duas columnas arceas, decem et octo cubitorum altitudinis columnam unam;* at 2 Par. 3, v. 15, ille dux columnæ dicitur habuisse triginta et quinque cubitos.— Respondeo. In priori textu tribuntur cubiti sacri decem et octo utriusque columnæ; in posteriori vero 53 columnæ: et idèo idem plane dicitur utrobique; cultus enim sacer duos continebat communes, idèque 18 sacri 56 efficiantur communes; ex communibus vero decem unus in Paralipomenis, ex sacris nihil, quia in Regum libro docetur, quamnam plena et perfecta fuerit columnarum longitudo, at in Paralipomenis, basis excipitur utriusque columnæ, que unius cubiti fuit communis, qui si addatur, exurgit numerus triginta sex cubitorum.

Ibid., v. 26: *Mare aneum duo milia batos capiebat;* at lib. 2 Paralip., cap. 4: *Capiebat tria milia metretas;* que cum eadem sit mensura cum batîs, hic textus non coherent.— Respondeo in priori referri batos sacros, in posteriori vero textu *algares*. Porro in tertiâ parte minores erant illis, subindeque *metretas* erant minores illis batîs. Adjici potest in hoc ingentissimum vas infundi quidem solere tantum bis mille batos, licet capere possit tria milia, usque ad lateri summum.

Cap. 15, v. 14: *Asa autem excelsa non absultit;* at 2 Paralip., cap. 14, v. 15: *Absultit de cunctis arribus Juda aras et fana, etc.*— Respondeo excelsa fuisse duplicis generis, alia in quibus vero Deo cultus im-

pendebatur, alia in quibus colebantur falsa numina; hæc destruxit Asa, illa non absultit.

EX LIBRO QUARTO REGUM.

Cap. 8, v. 26: *Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare cepisset, etc.* at 2 Paralip. 22: *Quadragesima duorum annorum erat Ochozias cum regnare cepisset;* qui posterior locus non solum à priori dissidet, sed si ex integro admittatur, concedendum erit filium biennio seniores esse suo patre. Nam Joram, Ochozias pater, mortuus est quadragenarius, quod vitâ functo, Ochozias regnum est auspiciatus. Responso communis est mendam irrepisse in libros Paralip., ex notis Hebraicis vitiatâ, ita ut pro 2 et 2 ex quibus conficitur numerus 22, positum sit 2 et 2, et fieret numerus 42. Itâ sentiunt Cajetan, Mariana cum aliis plurimis. At cum istius mendæ nec S. Hieronymus, nec Bibliorum correctores sub Pio V, et Clemente VIII meminissent, neque illud expunxerint, atque omnia exemplaria cujuscumque conditionis constanter habeant illum numerum 42 in libris Paralip. vix concederem errorem sic invaluisse, ut in omnia prosus exemplaria irrepserit, nec ab aliquo veterum fuerit notatus. Unde meo iudicio melius respondent cæteri qui sentiunt Ochoziam regnasse quidem viginti annis cum patre suo Joram et avo Josaphat, atque tunc fuisse natum viginti duos annos, ut fert textus libri Reg., mortuo autem patre suo Joram, qui sceptrum tenuerat octo annis, Ochoziam præfuisse solum per duos annos, atque tunc natum fuisse annos quadraginta duos, itâ quod in consortium regni venerit cum patre solo octo annis, et cum patre et avo duodecim; Josaphat namque regnavit viginti quinque annis.

At inquires, verosimile non sit Ochoziam cum patre et avo regnasse, tàm quia nullum est ejusmodi regni consortii in Scripturâ sacrâ exemplum; tàm quia Ochozias ipse minor erat-natus inter fratres, qui non nisi post mortem Josaphat trucidati sunt per fratru locos Arabum: tàm denique quia mortuo Joram, habitatores Jerusalem constituerunt Ochoziam filium ejus minimum regem pro eo, Par. 22. Itaque antè rex non erat.— At omnia hæc argumenta facili dissolvuntur: Primum quidem omnino falsum est; nam Ezochias duobus annis regnavit cum patre; enovero 4 Reg., cap. 18, dicitur regnasse viginti novem annis, cum tamen solus tantum viginti septem regnavero, duos autem cum patre suo. Ad secundum dico non videri insolitum filios natu minores spretis grandioribus ad regni consortium evocari; sic à Davide selectus est Salomon præ Adoniam; et Abia præ cæteris fratribus. Ad tertium respondeo novum non esse quod qui prius rex fuerat inauguratus, iterum acclamante populo rex saluaretur; sic Saul, 1 Reg. c. 10, ab Israelitis rex agnitus, iterum c. 11, in Galgalis rex proclamatur; sic pariter Salomon Paralip., cap. ultimo, in regem denuo ungitur.

Adjicies iterum: Si mortuo patre, Ochozias natus fuisset annos 42, ejus mater Athalia fuisset grandævæ ætatis, nec subinde apta regno; quis enim mulieri admodum vetula etque nefaria animo lubenti parisset?— Verum quis nescit quantum semper viget

iniquae mulieri varities; quantumque valeat apud mercenarios aulicos prospera, si faveant, reprimittens; et dira quaeque obsistentibus interminans mulier crudelissima, quae in propriis etiam nepotes regnandi libidine illicta deservierat.

Sunt etiam qui ut utrumque hunc textum concilient, dicunt quadraginta duos illos annos in libris Paralip. commemoratos, numerandos esse ex quo domus Amri usque ad regnum Ochozia regnare coeperat; istudque ratione Athaliae, matris hujus Ochoziae, quae erat filia Amri regis Israel 4 Reg., c. 8, v. 7. Amri enim, cujus nomen hic ad familiam pertinet, ex qua ipse primus regnavit, ut legitur 5 Reg., c. 16, sceptrum regni Israel tenuit octo annis, Achab ejus filius cum Ochozia filio viginti duobus, et Joram a Jesu sublatus duodecim.

Cap. 16, v. 5: *Achab filium suum consecravit transferens per ignem secundum idola gentium*; et 2 Paralip., cap. 28: *Relinquit filium Ezechiam regni successorem*. Resp. Probabile esse Achabum plures habuisse filios, ex quibus unum idolis immolavit, superstite Ezechia regni successore. Si verò unicum habuerit, dicrem illum non fuisse flammis extinctum, sed duntaxat eius expositum lustrationis gratia. Neque enim gentiles filios suos inanibus diis oblatos igne semper comburebant, sed etiam purgationis et expiationis causâ per medias flammâs transferebant, quod districtè prohibetur Judæis Deuteronomii cap. 25, v. 10, his verbis: *Nec inveniantur in te qui lustrat filium suum, aut filium ducens per ignem*. Quamobrem signanter praefatus textus habet, transferens per ignem, ut significet filium Achabi more gentium transmissum esse per medias flammâs, quasi consecrationis et purgationis gratia, non autem ustulatum et vitâ privatum.

Cap. 24, v. 6: *Dormitit Joachim cum patribus suis*, quae juxta Scripturâ consuetudinem, et loquendi modum, significant eum obisse in Judæa et sepultum in sepulchris patrum. At 2 Paralip. cap. 56, v. 6, dicitur ceteris vinctus à Nabuchodonosore ductus in Babyloniam et sepulturâ asini sepultus, juxta vaticinium Jeremiae, cap. 22, v. 18. Resp. quod cum ex 4 Reg., cap. 25, v. 56 liquidò constat Joachimum regnisse undecim annis, Jeremiae verò, cap. 25, asserat Nabuchodonosor anno quarto incuto regni Joakim, vel tertio finire, et tradit Daniel, venisse Jerusolyman, eam expugnâsse, atque captum Joachimum et partem vasorum sacrorum transtulisse in Babyloniam; aliud verò Jeremiae praedixerit eum projectum iri extrâ portem Jerusalem, et sepulturâ asini sepeliendum, necessitas cum rebus cum Nabuchodonosore compositis, ex victoris clementiâ remissum fuisse Jerusolyman, et restitutum in regnum sub conditione tributî. Nam Joakim tribus annis servissè Nabuchodonosori expressè traditur cap. 24 lib. 4 Reg., ac subindè anno quarto regni sui in regnum restitutus, promissum tributum solvit tribus annis sequentibus, quinto videlicet, sexto et septimo; at cum vanâ spe protectionis à rege Ægypti delinens, anno octavo Chaldaeam procrastinationibus lactando tributum non solvisset, neque etiam

anno nono; tandem Nabuchodonosor expeditionem in Ægyptios aggressus, prius in sibi perduellem Joakimum arma movit, Jerusolyman denò in potestatem initio undecimi anni Joakimi recepti, non tam armorum vi, quam fraude. Cum enim superiore jam anno aliquot menses in Jerusolyma obsidione posuisset, eamque longius proferendam timeret, hujus anni principio consilium cepit obtinendi in urbem ingressum, promittens interpositâ jurisjurandi religione, pacificum fore ingressum suum, ut Josephus ait. Cui promissioni Joakimus eo facilitus assensum prebuit, quominus erat destitutus à comitatu, et ejus clementiam jam fuerat expertus, Babylonem, tertio sui regni anno abductus, remisissusque. Ergò Nabuchodonosorem cum exercitu suo moribus accepit. *At ille receptus, non servavit fidem, ut ait Josephus, sed florem juventutis Jerusolymitanorum cum ipso rege interfecit*; ratus videlicet fodi-frago frangendam fidem, quem etiam insuperatum extrâ moenia projecit jussit, ut Jeremiae vaticinium impleteret, qui praedixerat eum extrâ portas Jerusalem projiciendum, ad axum per diem, et ad gelu per noctem, et putrefactum sepultura asini sepeliendum; nemine omnino in tanto populo reperio, qui nocturnam pietatem regni cadaveri exhiberet, exemplo Tobiae. Sed oportuit Uria Prophetae cadaver projectum super sepulchra ignobilis vulgi vindicare. Quòd autem nihilominus dicitur dormisse cum patribus suis, sciendum est eam locutionem etiam in morte violentâ aliquandò à Scripturâ usurpari, ut in Jeremia et Achabi morte. Denique in secundo Paralip. significatur in ejus corpore inventas esse notas, quae ostendebant eum alienius idoli stigmatum factum fuisse quales in magis et maleficis sæpè reperiuntur.

EX LIBRO PRIMO PARALIPOMENON.

Cap. 2, v. 15, David dicitur septimus et ultimus filius Isai: at 1 Reg. 16, v. 11, cum Isai coram Samuele adduxisset septem filios, dixit unum adluc superesse, nempe Davidem pascentem oves. — Respondent interpretes cum magistro historiae Ecclesiasticae Isai præter istos septem filios à se immediatè genitos, alterum habuisse adoptivum, nempe Jonathan, filium Sammae, seu nepotem ex tertio filio, quem cum haberet domi, etiam cum aliis filiis sistere voluit coram Samuele, non fortè is esset quem Deus seligeret in regem.

Cap. 5, v. 6: *Porrò in Jerusalem ei (David) nati sunt filii Simnaa, et Sabab, et Nathan, et Salomon, quatuor de Bethsabee*; at Proverb. v. 5, Salomon testatur se fuisse unigenitum coram matre sua, pròinde non potuit habere tot fratres uterinos. — Respond. Salomonem idcirco dici unigenitum, non quòd solus reverè esset à David ex Bethsabee genitus, sed quia velut unigenitus erat dilectissimus, undè Septuaginta reddunt, *unicè dilectum*.

Cap. 10, v. 6: *Interit ergò Saul, et tres filii ejus, et omnis pariter domus ejus concidit*; ad Reg. 2, v. 8: *Abner Isboeth filium Saul regem constituit super Israel*, etc. — Respondet reverè quidem Isboeth

aliquandù regis nomen obtinuisse; at cum duobus annis regnasset specie tenuis, et non tam suâ quàm Abneris auctoritate et virtute, tandem in leoto miserè trucidatum esse: ejus autem filius Miphloseth erat in aula Davidis ex gratiâ et sine imperio; undè familia Saulis cum eo concidisse dicitur, quippè quae nullâ amplius auctoritate ad posteros propagandâ invaluit.

Cap. 21, v. 25: *Dedit ergò David Ornan pro loco sictos auri justissimi sexcentos*; at 2 Reg. cap. 24, v. 24: *Emisit ergò David aream et boves argenti siclis quinquaginta*. — Respons. In priori loco emittitur majori pretio locus et spatium amplissimum ubi oblatum fuerat sacrificium; in posteriori solùm commemoratur emptio loci ubi constitutum fuerat altare, unâ cum bobus imolatis, et lignis ad sacrificium necessariis. Undè non est eadem emptio, sed duplex; cum enim David inter angustias sevientis pestis placare vellet Domini, in eodem loco ubi percutientem Angelum conspexerat, primum emi quinquaginta siclis argenteis locum altaris et necessaria ad holocaustum; postquam verò (ait Waltherus) igne locustis delapso, et sanata hæc, David intellexisset hunc ipsam locum esse quem Dominus ad edificandam domum suam elegisset, jam exiguâ illâ areâ quae altari cesserat, noluit esse contentus, sed totum illum montem Moriah emi ab Aream sexcentis siclis auri; hic enim clarissimè asseritur, quòd rex pretium hoc dederit pro loco; ibi autem commemoratur saltem boves, ligna et area. Hæc expositio robur etiam accipit ex 2 Paralip. 5, v. 4, ubi dicitur quòd Salomon edificavit domum Domini in monte Moriah, qui demonstratus fuerat David, in loco quem paraverat David in areâ Ornan Jebusei.

EX LIBRO SECUNDO PARALIPOMENON.

Cap. 2, v. 14: *Misi tibi virum prudentem et scientissimum, patrem meum, filium mulieris de filiabus Dan; cuius pater fuit Tyrus*; at 5 Reg., cap. 6, v. 14: *Tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduae de tribu Nephthali, patre Tyrio*. — Resp. Pater Hiram erat reverè ex tribu Nephthali, et dicitur est Tyrus, non origine, sed incolatu, quòd Tyri diutissimè vixisset; mater verò illius ex tribu Dan, undè Hiram ille dicitur est ex tribu Nephthali genere paterno, quòd clarè exhibet textus Hebræus, posteriorem locum sic ad verbum reddens: *Filius mulieris viduae ipse de tribu Nephthali*.

Cap. 24, v. 21 Zacharias dicitur interfectus in atrio domus Domini: at Matth. 25, v. 55, dicitur occisus inter templum et altare. Resp. Hic Templi nomen accipitur vel in strictiori, vel in latiori significatione. Priori modo eam tantùm continebat partem lecto cooperatam; posteriori verò omnem ambitum muris cinctum, subindèque aream in quâ sub solo erat altare holocaustorum. In priori significatione, occisus est Zacharias in atrio domus Dei: in posteriori verò occisus fuit inter templum muris clausum, et istud altare holocaustorum, quòd sub solo fuisse multis probat Classius Phil. Sacr. pag. 119.

EX LIBRIS ESDRÆ ET NEHEMÆ.

Pagnare videntur manifestè hi duo libri in recen-

sione eorum Judæorum qui è captivitate Babylonicâ redierunt Jerusolyman. Nam Esdræ 2, v. 5, filii Area numerantur 775. At Nehem. 7, v. 10, sunt 652. Insuper apud Esdram, ibidem, v. 6, filii Phaath Moab, filiorum Josue, Joab 2812. Apud Nehemiam verò 2818; apud Esdram, v. 8, filii Zebuas sunt 945, apud Nehemiam, v. 15, iidem sunt 843, etc. Respondeo discrimen hoc esse petendum ex duplici indice diversis in locis et diverso tempore edito. Nam recensio quæ exstat apud Esdram, facta est in Babyloniâ, in quâ scripta sunt nomina eorum qui ad exitum erant parati. Quæ verò est apud Nehemiam post illam Esdræ, annis 72, et confecta ab ipso Nehemia, si bene anguratur Grotius, eorum est qui reverè redierant Jerusolyman. Porrò ex his qui nomina sua ad reditum consignaverunt, plurimi fortè mutato consilio, maluerunt stare in Babyloniâ; nonnulli etiam qui non fuerant scripti, esse exentibus comites dederunt; aliqui etiam fortè in viâ defecerunt, idè fit quòd eadem familie vel numerosiores, vel minores in altero indice apparent. Undè rectè stat utriusque veritas.

Quæ ex libris Judithæ, Esther, Tobie et Jobi colligi possunt antilogie, mox enucleabuntur in eorum librorum annotatione.

EX LIBRO PSALMORUM.

Psalm. 4, v. 5: *Non resurgent impij in judicio*, ait Actor. 17, 51, Rom 14, v. 10, et alibi sæpè asseritur futura omnium omnino hominum resurrectio. Resp. 1^a Illa verba intelligenda esse non de Resurrectione generali hominum, et Judicio extremo, sed de judicio temporalibus, in quibus impij non consistunt, sed causâ cadent; verum enim *hunc* hinc scriptum non solùm significat surget et resurgere, sed etiam stare et consistere: hinc impij non consistunt in judicio emendationis, in quo stant justî, quia probantur velut aurum in fornace: impij verò in Deum blasphemantes et murmures velut arentes paleæ, in igne tribulationis cremantur et abeunt in favillas. Nec in judicio *discussio*nis, in quo si nosmetipsos judicamus, non judicabimur, quia impij peccatorum suorum pondere ita deprimentur, ut nullam emendationis spem habentes, in desperationem ruant. Si verò quis ea verba ad extremum judicium referat, etiam verum erit dicere impij in eo non resurrecturos, quia non resurgent in æternum victuri et coronandi, sed puniendi et morituri; nam sicut oves in inferno detrudentur, et mors depeisset eos.

Psalm. 7, v. 7: *Perdes omnes qui loquantur mendacium*. At obstrictibus Ægyptiacis propter mendacium, quo Pharaonem indentes salvârunt Hebræorum puerulos, edificavit Deus domum; et Rahab, quia mendacio liberaverat exploratores Israelitarum, sortem in populo Dei, imò et in genealogiâ Christi obtinuit. Respondet S. Augustinus 1° obstetricibus Ægyptias non fuisse premio donatas ob mendacium, sed propter liorem in Deum et misericordiam in illos puerulos. Similiter Rahab gratiam obtinuit, non propter mendacium, sed propter beneficium; neque Deus in illis